DE MIRACULIS

ADVERSUS

BENEDICTUM SPINOZAM

DISSERTATIO THEOLOGICA

QUÆ PROLUSIONIS LOCO EST

PUBLICE HABITA

A CAJETANO LUCCHESIO

DE CC. RR. SCHOLARUM PIARUM

Facta omnibus argumentandi poteſtate

AUCTORE

LIBERATO FASSONIO

EX EADEM FAMILIA

IN NOVO COLLEGIO

PUBLICO SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

EDITIO ALTERA AUCTIOR.

ROMÆ MDCCLV.

Ex Typographia Joannis Zempel prope Montem Jordanum;

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALOYSIO . ANTONIO . VERNEIO

EQUITI . TORQUATO . ARCHIDIACONO . EBORENSI

VIRO . MAGNO

GRÆCIS . ET . LATINIS . LITTERIS . DOCTISSIMO

ORATORI . ELOQUENTISSIMO

GEOMETRÆ . PHILOSOPHO . THEOLOGO . SUBTILISSIMO

LIBRIS . EXQUISITÆ . ERUDITIONIS . PLENISSIMIS

PUBLICO . BONO . EDITIS

IN . REPUBLICA . LITTERARIA . CELEBRATISSIMO

JOANNI . V . ET . JOSEPHO . I

LUSITANORUM . REGIBUS

OB . DOCTRINAM . FIDEM . INTEGRITATEM

CARO

LIBERATUS . FASSONIUS

EXERCITATIONEM . HANC . SUAM

DE . MIRACULIS

OB . EJUS . IN . OPTIMAS . ARTES . MERITA

VETEREMQUE . ERGA . SE

BENEVOLENTIAM . AC . STUDIUM

HONORIS . AC . OBSERVANTIÆ . CAUSSA

ITERUM D. D. D.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

F. M. de Rubeis Patriarch. Conſtantinop. Vicesg.

IMPRIMATUR.

Fr. Vincentius Elena Mag. Socius Reverendiſſimi P. Magiſtri Sacri Palatii Apoſtolici Ord. Prædicatorum.

DE

Digitized by Google

DE MIRACULIS

ADVERSUS BENEDICTUM SPINOZAM.

1. Ampliſſimum de Miraculis locum, quem optimus quiſque Theologus paratum, atque expeditum habeat, neceſſe ſit, verſandum, tuendum, expoliendum aggredimur, Benedictum in primis Spinozam, deſertorem illum religionis, & transfugam confutaturi, qui miracula omnia audacter de medio ſuſtulit, atque labefactavit. Novimus ſane, & Joannem Tolandum, ut de Pomponatio, ac de reliquis taceam, eodem, quo Spinoza, dementiæ proceſſiſſe; hunc tamen præ cæteris & nominamus, & petimus, quod familiam hoc in genere duxerit, erroribus ſuis in ſyſtema, male illud licet materiatum, & ruinoſum, redactis. De miraculorum natura, & origine, generibus, uſibus, finibus dilucide, quoad inſtituti noſtri brevitas patitur, diſſeremus, conficiemus, miracula divini Numinis vi edi poſſe, abſolutamque repugnantiam non præferre, quæ in ſacroſanctis utriuſque Legis codicibus commemorantur prodigia, exigemus ad trutinam, hæc poſtremo genuina, ac vera eſſe miracula a ſolo profecta Deo, nec ulli phyſicæ adſcribenda cauſſæ oſtendemus. Opus hercle ſuſcipimus, quod exquiſitam quandam multarum, maximarumque rerum cognitionem poſtulat, atque ſcientiam, graviſſimiſque adeo difficultatibus obſtructum eſt. Statutum tamen in animo, ac deliberatum habemus pro

Digitized by Google

viribus religioni litare, cum præſertim nec metuendum ſit, ne actum agere videamur, & nemo unus, quod ſciam, effrænem ſuper miraculis Spinozæ inſolentiam, atque projectam audaciam ſaltem ex omni parte repreſſerit [1]. Nam quod aliquis vereri poſſet, ne res plena periculi futura ſit tot Spinozæ deliria in apertam lucem, adſpectumque producere, id cavit optime Auguſtinus, qui cum Creſconio Grammatico collato pede decertans, *ſi ita eſt*, ait, *nec pro patria miles armandus eſſet, quia contra patriam nonnulli arma ſumpſerunt, neque boni, doctique Medici ferramentis medicinalibus uti deberent, quia his ad perniciem indocti, peſſimique abutuntur* (*a*).

2. Miracula igitur funditus, deditaque opera evertenda ſuſcepit Spinoza in Tract. Theolog. Polit. cap. 6. & quæ divinarum litterarum monumentis proditum eſt, contigiſſe, in naturales, & occultas cauſas refundit, idque nonnullis ſubinde regulis, & exemplis patefacit. Non ſola proinde auctoritate, ſed tum rationibus, tum penitioris philoſophiæ præſidio, ſi quidem aliquid proficere cupias, convincendus. Philoſophia enim, & Metaphyſica in primis homo impius ad fallendos imperitos abutitur. Tota autem Spinoziani ſyſtematis moles duobus præſertim nixa eſt fundamentis: primum perne-

(*a*) Lib. 1. cap. 1.

1 De miraculorum natura, ſcio, tum permultos alios, tum nuperrime Jacobum Sercem ſcripſiſſe, divinamque eorum originem demonſtraſſe. At neque id, quod cogitamus, & informatum habemus in animo, ſibi Serces propoſuit, tum Auctor natione Anglus plurima bonæ alioquin cauſſæ temere admiſcuit, quibus Romanæ Eccleſiæ conflaret invidiam. Ex noſtris Auguſtinus Calmetius, vir ſane doctiſſimus, nonnullorum unice contra Spinozam miraculorum patrocinium ſuſcepit, ſed illum neque ex inſtituto refellit, neque omnia occupat, quæ ex humanis diſciplinis a Spinoza, vel ejus gregalibus afferri poſſent. Fenelonus porro Cameracenſis Antiſtes in aureo de Dei exiſtentia opere de miraculis ne verbum quidem; tantum impiam de Deo, ac Mundo Spinozæ doctrinam, tacito nomine, oppugnavit. Hallucinatus eſt igitur Ephemeridis Venetæ conditor, qui Diſſertationis noſtræ mentionem iniiciens (an. 1753. pag. 379.), in tabulas retulit ridiculos de miraculis Spinozæ errores a graviſſimis viris, nominatimque a Cameracenſi Antiſtite jamdudum confutatos fuiſſe. De aliis enim Auctoribus nihil nos temere enunciaſſe comperta res eſt, niſi fortaſſe in ea quis opinione verſetur, perinde eſſe de miraculis ſcribere, ac de miraculis adverſus Spinozam. Itaque operam bonus Theologus præclare ſuam poſuerit, qui univerſum hominis ſyſtema a fundamentis everſerit.

Digitized by Google

neceſſarias eſſe naturæ, motuſque leges, ac nulli mutabilitati obnoxias; quare & violari nullo pacto poſſe, & fatali neceſſitate fieri quæcumque fiunt: deinde eſſe Deum unicam in Mundo ſubſtantiam, infinita porro illum extenſione, & cogitatione conflatum, quod poſterius quibus fallaciis, ac præſtigiis confecerit, ex Ethica innoteſcit. Ne quod ergo effugium Spinozæ pateat, duo hæc ab illo poſita initia acutus Theologus convellat, neceſſe eſt. Quod enim præterea ſtatuit, non poſſe miracula animis hominum Dei, divinarumque rerum ingenerare notitiam, error ejuſmodi, ſuperioribus fundamentis evulſis, levi negotio diluetur. Ea porro animi confidentia locum ille hunc de miraculis impetit, ut demum non dubitanter affirmet, ſi quid fortaſſe in divinis libris extiterit, quod certo, ac perſpicue oſtendi poſſit, ſtatis naturæ legibus repugnare, id omne impiorum omnino opera illis adjici debuiſſe. Nempe hoc homini non ſuccurrit in mentem, quod præcepit in Arte Poetica Horatius:

Nec quodcumque volet, poſcat ſibi fabula credi.

3. Principio autem, quo ratione, ac via procedat oratio, operæ pretium eſt, ut in miraculi naturam, ac vim inquiramus. Fucum enim in ipſo ſtatim quæſtionis aditu facit Spinoza, qui miraculum inſolitum eventum eſſe definiat, cujus cauſſam neſciamus [2], quaſi vero tot illi, tam planeque admirabiles, ac ſingulares effectus, qui in ſacris litteris deſcribuntur, de vulgi tantum, ac popelli ſententia miracula putari debeant, genuinis alioquin nec ſignis, nec prodigiis accenſenda. Lockius in opuſculo de miraculis poſthumo (*a*) Spinozæ definitionem arripuit, miraculumque eventum dixit, qui cum ſpectatorum, vel hominum cognitionem excedat, eo-

 rum-

(*a*) Journ. de Scavans 1708. tom. 1. pag. 304.

2 Spinoza non aliud eſſe fingit miraculum præter opus, cujus cauſſam alterius rei ſolitæ exemplo interpretari, & declarare non poſſumus, vel is ſaltem nequit, qui rem enarrat. Quam ergo definitionem protulimus, ex propria Spinozæ doctrina petita eſt, nec illi impoſuimus. Cenſet enim, miracula olim ad vulgi tantum intelligentiam contigiſſe, atque adeo veteres id tanquam prodigium complexos eſſe, cujus rationes, & cauſſas aliis eventis ſimilibus explicare non poſſent. Operam igitur, atque oleum perderes, ſi Spinozæ cum nonnullis opponeres, fore ut ex ejus ſententia animalium ortus, atque alia id genus plurima, quorum cauſſæ occultæ ſunt, ad miraculorum claſſem pertineant. Duo enim ille ad miraculum conſtituendum requirit, cauſſæ in hominibus ignorantiam, effectuſque inſolentiam. Loc. cit. pag. 70.

rumque opinione naturæ legibus opponatur, inter divina opera referri ſolet. Lucilius Vanninus miraculum effectum vocabat poſt diuturnos Aſtrorum circuitus rediturum (*a*). Quibus verbis quænam ſubjecta ſit notio divinare ſubdifficile eſt, niſi fortaſſis vetus ſpectavit Platonicorum commentum, qui id opinati ſunt, fore ut, exacto anno ſidereo, eadem incipiat viciſſitudo rerum, eademque cauſſarum ſeries retexatur. Dies me deficeret, ſi aliorum ſuper hoc argumento ſententias, Malebranchii, Leibnitii, Clarkii, Clerici, Wolfii, Hollmanni, qui editis etiam diſſertationibus, tantopere inter ſe de natura miraculorum pugnarunt, prolixius complecti vellem.

4. In tanto tamen opinionum, ingeniorumque diſſidio cauſſam ego ſane non video, cur ab Auguſtini, noſtrique Thomæ Aquinatis doctrina recedam. Præclare enim ille, & ſciſſime, *quæ contra cognitum nobis*, ait, *ſolitumque naturæ curſum Deus operatur, magnalia, vel mirabilia nominantur*(*b*); in eandem vero alter ſententiam *miraculum dicitur*, inquit, *quaſi admiratione plenum, quod ſcilicet habeat cauſſam ſimpliciter, & omnibus occultam. Hac autem eſt Deus* (*c*). Duo ſunt his veri, germanique prodigii characteres, & notæ: quamobrem viris ſanctiſſimis facem commode præferentibus, apte definiri poteſt miraculum, effectus, qui præter uſitatas naturæ leges mechanicas accidit, & omnes cauſſarum naturalium vires egreditur.

5. At enim, definitione iſta ſtatuta, nullum, ais, relinquetur indicium, quo miracula poſſimus agnoſcere, cum naturæ vires, quo pertineant, ignoremus. Certe olim populus tremores terræ, defectionesque Solis, & Lunæ referebat ad Deos. Cometæ a doctiſſimis quoque viris magnarum diu habiti calamitatum prænuntii, cum tamen poſtea deprehenſum ſit, eſſe illos ſidera errantia, ſolida nimirum corpora, dura, ſpiſſa, & compacta, quæ cum aliis ſtellis de antiquitate contendant, Ellipſeſque acutiſſimas probabiliter circum Solem deſcribant, quemadmodum Newtonus, præter cæteros, ſingulari cum ingenii gloria demonſtravit. Noſtra etiam, ac patrum memoria innumera naturæ miracula ſe ſe extulerunt in lucem, quæ ſi anteactis ætatibus Peripatetici Philoſophi nihil tale

medi-

(*a*) Dial. 1. 2. (*b*) Lib. 26. contra Fauſt. cap. 3.
(*c*) 1. par. quæſt. 105. art. 7. in cor.

Digitized by Google

meditati offendiſſent, facile pro oſtentis, atque prodigiis venditaſſent. Cum igitur de naturæ viribus nihil certi poſſimus ſtatuere, qua demum ratione, & via miracula a rebus naturalibus diſtinguemus? Etiam ſi quidpiam præter conſuetudinem extiterit, ſuſpicari tamen non immerito poteris, præter naturam non exiſtere; idque eo magis, quod naturæ leges, maximam ſaltem partem, acutiores Phyſicos, ſapientiſſimoſque viros prætereant.

6. Ego tamen in hac adverſariorum argumentatione fruſtra pondus, ac momentum deſidero; ut inani proinde conſilio miraculorum vim exinde frangere, atque elevare conetur Spinoza. Quamvis enim nos lateat, quoad totius naturæ vis progredi agendo poſſit, atque procedere; novimus tamen, & vim naturæ finitam eſſe, & ſuis circumſcribi terminis, atque limitibus, quos probe intelligimus, earum rerum naturas, & vires, aeris e. g. aquæ, ignis, animantium, hominum, plantarum, ſtirpium, a quibus, aut in quibus miraculum edi ſolet. Quare cum tale aliquid cernimus, quod vim, poteſtatemque exigit infinitam, vel ea ab homine animadvertimus effici, quæ & naturæ legibus contraria ſunt, & tum ſuam, tum rerum earum vim ſuperant, quibus veluti quibuſdam utitur inſtrumentis, rei exitus, ac eventus & miraculum dicendus eſt, & ſoli acceptus Deo referri debet. Eadem fere ratione philoſophatur excellenti ingenio, atque doctrina vir, quem honoris cauſſa nomino, Fridericus de Judice (*a*). Etſi, inquit, quo pertineat naturæ vis, egregie ignoremus, quo tamen non pertineat, clare intelligimus. Sed quid attinet argumenta hic exquiſita conquirere? Quando & Spinozæ commentum repudiantis miracula, & eorum opinionis levitas, qui verentur, ne ſuperiore definitione poſita, miraculi tollatur judicium, ipſa etiam rei evidentia, atque perſpicuitate refellitur. Cogitemus, divinum nobis offerri hominem, qui verbis, nutibus, momento temporis &c. ventorum impetum, tempeſtateſque coerceat, defunctorum corpora ad vitam revocet, morbis deſperatiſſimis curationem adhibeat, ſurdorum aures ad audiendi vim patefaciat, cæcis oculorum ſenſum, mutis loquelæ uſum, claudis liberam gradiendi facultatem, iis denique, qui membris omnibus capti ſint, totius corporis firmitatem,

(*a*) Inſtit. Theol. Dogm. par. 1. ſect. 2. cap. 2. §. 10.

tatem, valetudinemque reſtituat. Quis, oro, divinam hic vim, & potentiam non agnoſcet, vel quis, indoctus licet, & ruſticus, ſtatim non perſpiciat, tanta, ac tam mira opera cauſſis naturalibus, quarum ignoremus vires, ſine certa ſtultitiæ, vel pertinaciæ nota adjudicari non poſſe? An neceſſe erit vires naturæ ad mathematicos calculos explorandas, definiendaſque referre? Ipſa igitur rei evidentia ſæpe miraculi indicium eſt, & inſigne.

7. Prodigiorum, Deique hoſtes addiderant, nos in maxima legum naturalium ignoratione verſari, quo fit, ut ſine gravi erroris periculo conſtituere nequeamus, quinam effectus a naturæ legibus manent, quinam abhorreant, & diſcordent. At manifeſta calumnia iſthæc eſt, quam nec alii portare poterunt, nec Philoſophi ferre. Complures enim naturæ leges, Staticæ verbi gratia, Hydroſtaticæ, Hydraulicæ, Opticæ, Aſtronomiæ tam belle cognoſcimus, ut quid illis contrarium ſit, quid conſentaneum incorrupte judicare poſſimus. Scimus, effecta omnia actionis quantitati, vel magnitudini accuratiſſime reſpondere. Scimus, omne corpus ob inſitam inertiæ vim perſeverare in ſtatu ſuo quietis, vel motus, ſi quidem ab externa aliqua cauſſa de ſtatu illo non deturbetur. Scimus, hoc eſſe corporum liquidorum ingenium, ut perpetuo nitantur & fluere, & in ſphæricam ſe ſe figuram componere. Scimus, Solem deficere, cum in Lunæ umbram, Lunam vero cum in Terræ umbram incurrit. Neque nos præterit, quibus legibus cœleſtia corpora circum Solem rotentur, meteora in ſublimi aeris regione oriantur, maris æſtus gignatur, ac ferveat, lux reflecti ſoleat, & refrangi, liquores preſſionis vires exerceant, ſolida fluidis inſideant, variorum generum corpora ſibi motum impertiant, ut ſilentio præterea tranſeam celeberrimam continuitatis legem [3], gravitatis vim, vim ma-

gne-

3 Continuitatis principium, ſive lex poſita in eo eſt, ut natura nihil per ſaltum, quod ajunt, efficiat, nullumque corpus a ſuo ad alium ſtatum demigret, niſi intermedios ſtatus omnes decurrerit. Verbi gratia quia nuſquam natura ſummis ima conjungit, nec ab extremis rerum finibus ad oppoſitos, intermediis omiſſis, diſcurrit, crepuſculorum beneficio, tanquam quibuſdam gradibus, ſenſim a luce ad tenebras, a tenebris ad lucem traducimur, nec ipſa, quæ noſtris commodis proſpicit, natura patitur, ut occaſum ſolis repente nox excipiat, & conſequatur, omni prorſus luce ſubducta. Huic igi-

tur

gnetis, vim electricam, atque alia id genus permulta, quæ longum eſſet enarrare dicendo. Numquid enim nihil tot ſæculis, maximis ſtudiis, ſummis ingeniis inventum putamus? Sed eſto, in tanta rerum obſcuritate, & caligine pauciſſimas naturæ leges noverimus. At illud certe ſapientes viros non fugit, generatim ejuſdem naturæ corpora, ſi nihil obſtet, & impediat, ſecundum eaſdem leges moveri, & ab iiſdem cauſſis effecta eadem proficiſci, quandoquidem nulla ineſt in natura luxuries, neque ipſa cauſſis, vel legibus ſupervacaneis redundare conſpicitur. Hac vero cognitione, tanquam præſidiis quibuſdam inſtructi quidni tuto poſſimus, adhibita etiam diligentia, & arte, de miraculis ferre judicium, eademque a naturæ effectis ſecernere, ac dignoſcere? Recte igitur, ac vere poſuimus, miraculum effectum eſſe, qui præter uſitatas naturæ leges mechanicas accidit, omneſque cauſſarum naturalium vires egreditur (§. 4.)

8. Porro ad tria ſuprema genera omnis miraculorum varietas revocatur. Alia enim miracula audiunt quoad ſubſtantiam, quoad ſubjectum alia, alia denique quoad rationem, & modum. Perſpecte eſt id, ut ſemper omnia, ſummo viro B. Thomæ obſervatum 1. par. quæſt. 106. art. 8. in corp. ubi rem paucis complectitur, & exemplis illuſtrat. Miracula quoad ſubſtantiam vocamus illa, quæ nullis unquam naturæ viribus eſſe poſſunt; quoad ſubjectum, quæ proficiſcuntur a natura quidem, non tamen in iis ſubjectis, in quibus eveniunt, ut exanimes a mortuis excitare, & cæcis videndi facere facultatem, quoad rationem tandem, & modum miracula dicimus, quæ licet naturæ viribus præſtari poſſint, nihilominus alia ratione, & via fiunt. Opus igitur, atque eventus alias naturalis in miraculum, & ſignum abit, naturali nulla vi, neque

tur legi, quam ante Lebnitium Galilæus, & alii agnoverunt, in rerum natura, nedum in Geometria, religioſiſſime ſemper mos geritur, quemadmodum, ut mittam cætera, magna obſervationum copia comprobatur. Quare ea lex in hoc de miraculis argumento egregios uſus præſtare poteſt, ut ipſis fortaſſe exemplis oſtendam, ſi id quidem opuſculi noſtri brevitas patietur. De illa naturæ lege, vel regula in Diſſert. de Leibnitiano Rationis ſufficientis Principio ſuperiori anno edita pluribus ego diſſerui; integram vero paullo poſt, eandemque, ut ſolet, elegantiſſimam Diſſertationem conſcripſit Rogerius Boſcovikius, vir mentis, ingeniique altitudine numquam ſine honoris præfatione nominandus.

Digitized by Google

que cauſſa, quo tempore effectus editur, ſe prodente. Id, quod probe animo recolendum eſt, ne forte nobiſcum ipſi videamur pugnare, ſi ſubinde effectum aliquem in portentorum, ſignorumque numero reponemus, qui a ſola alioquin naturæ vi ducere originem potuiſſet. Profecto ſi lapidem duriorem vi magna verberes, atque percutias, is rimas agit; ex terra etiam imbribus, ac rore animata ſtirpes, & plantæ continenter gignuntur. Si levi tamen virgæ ictu percuſſus rimas egerit lapis, ut inde aquæ, veluti ex fonte, ſcaturiant, quemadmodum olim Moſis opera factum accepimus (*a*), vel ſi ex areſcente terra, atque ſeminibus deſtituta prodire plantæ cernantur, utrumque eventum inter prodigia recenſeamus, neceſſe eſt. Quartam adhuc Gretſerus, Petraſancta, Segnerius, aliique Theologi miraculorum claſſem adjiciunt, in eaque admirabiles effectus illos enumerant, quorum originem ex circumſtantiis pateat, ab uno eſſe Deo arceſſendam. Miracula κατὰ τὰς περιστάσεις, quoad circumſtantias non immerito diceres. Verumtamen cum miraculorum ejuſmodi vis tota ex modo, quo accidunt, ducatur, ac pendeat, nulli dubitamus, quin a ſummo, ſapientiſſimoque Pontifice BENEDICTO XIV. (*b*) infra tertiam prodigiorum claſſem hi quoque eventus ſatis commode amandentur.

9. Sed jam ad confutanda principia, quæ homo impius erroris ſui veluti fundamenta poſuit, alacri animo ingrediar. Non illud igitur, quod deliravit Spinoza, repugnat intrinſecus, miracula edi poſſe. Etenim quam ille fatalem rerum omnium neceſſitatem comminiſcitur, vel inducit (§. 2.), hujus ne veſtigium quidem in natura reperias. Nam principio adſpectabilem Mundum contingenter exiſtere, ita ut nunquam eſſe potuerit, ipſo ſenſuum, oculorumque potiſſimum teſtimonio evidentiſſime comprobatur. Sane perennis rerum ortus, interitus, atque viciſſitudines, quas in Tellure noſtra, in Sole, in ipſis ſtellis inerrantibus in dies conſpicimus; earundem rerum indoles, ac natura, quæ cum finita eſt, tum a ſumma, abſolutaque perfectione abeſt quam longiſſime, id abunde loquuntur. Deinde quod neceſſarie eſt, tale certe eſt, ut repugnet cogitare, eſſe idem aliqua ſui parte mutabile, vel aliter ſe habere, multoque minus non eſſe. Nunc autem

(*a*) Exod. cap. 17. v. 6. (*b*) De Canon. SS. Tom. 4. lib. 4. cap. 1. §. 4.

autem quis citra contradictionem dilucide intelligere nequeat, Mundum ſic eſſe, uti nihil prohibeat, eum non eſſe, vel quis repugnanter plura in illo, aut pauciora ſidera, errantes ſtellas, Cometas mente, & cogitatione percipiat? An hoc repugnaverit, fingere, Aſtrorum figuras, magnitudines, vires, virium temperationes, curſus, loca, diſtantias, periodica tempora eſſe aliter potuiſſe 4, aut etiam in noſtra Tellure alias plantas, homines, animalia habitare? Perſpectiſſime eam in rem plura commentatus eſt Clarckius Tom. 1. cap. 4. Operis,

 quod

4 Latere erudito Lectori non poteſt, quid ſuper denſitatibus e. g., & diſtantiis Planetarum tradiderit homo in Aſtronomicis verſatiſſimus Iſaacus Nevvtonus Princip. lib. 3. prop. 8. corol. 3. & 4. *Denſiores*, inquit, *ſunt Planetæ, cæteris paribus, qui ſunt ſoli propiores, Juppiter Saturno, & Terra Jove; diverſis utique diſtantiis a Sole collocandi erant Planetæ, ut quilibet pro gradu denſitatis calore Solis majori, vel minori frueretur. Aqua noſtra, ſi Terra locaretur in orbe Saturni, rigeſceret, ſi in orbe Mercurii, in vapores ſtatim abiret. Nam lux Solis, cui calor proportionalis eſt, ſeptuplo denſior eſt in orbe Mercurii, quam apud nos, & Thermometro expertus ſum, quod ſextuplo Solis æſtivi calore aqua ebullit. Dubium vero non eſt, quin materia Mercurii ad calorem accomodetur, & propterea denſior ſit, ac noſtra.* Hæc graviſſime diſſerit præclarus ille Philoſophus, cujus doctrina huc tandem revolvitur, errantium Stellarum a Sole diſtantias earundem denſitatibus, ſi cætera paria fuerint, reciproce reſpondere. Spinozam igitur, rogo, repugnantiam ne videret aliquam, ſi quis animo cogitaret, vel fingeret, Tellurem, quod ait Nevvtonus, mutata denſitate, ac magnitudine in Saturni locum migrare, atque ita deinceps? Scilicet. Ex duobus ſeminibus ſi alterum ſolo fertili committatur, comedatur alterum, ſeu ventorum impetu in loca ſterilia abſportetur, hoc areſcet, fructumque non edet, planta ex illo, tanquam fœtus exiſtet, ſi nihil quidem cauſſarum efficientiæ, actionique intercedat. Quis autem, amabo, negaverit, æque fieri potuiſſe, uti ex ſecundo ſemine planta oriretur, vel ſaltem id poſſe nos cogitando diſtincte, clariſſimeque intelligere? Quidquid enim in uno ſemine, & in ejus conformatione partium deprehendis, quamobrem inde plantæ ortum, vel originem explices, id etiam in altero ſemine ſine dubio reperitur.

Eodem interea referes argumenta a ſanctiſſimis olim Eccleſiæ Patribus uſurpata, cum de vi, omnipotentiaque divina diſſererent. Egregia extant apud Auguſtinum in primis (Lib. ad Marcel. cap. 35.), tum apud Præceptorem Angelicum (p. 1. quæſt. 25. art. 5. & 6.), Petavium, cæteroſque juniores Theologos, qui adverſus Abaylardum, & Joannem Wicleffum oſtendunt, facere poſſe Deum tum plura, tum meliora iis, quæ fecit. Cæterum non id ago, hunc numero Mundum alio ordine, ſtructura, ac legibus condi potuiſſe; hoc unice volo, Mundum, quicumque demum futurus eſſet, ſe habere aliter potuiſſe, quin ullam in ea intelligenda re repugnantiam deprehendamus; id quod audacter negatum eſt a Spinoza (Eth. par. 1. prop. 33.) inquiente:

Res

quod de Dei exiſtentia, & attributis inſcribitur. Itaque ex his de Mundi, ut vocant, contingentia, atque mutabilitate cum convenire inter omnes oporteat, naturæ quoque, ac motus leges, etſi ſapientiſſime conſtitutæ, tamen quod ad effectus attinet, contingentes, atque mutabiles haberi debent. Nimirum fatalis cum abſit a natura, atque Mundo neceſſitas, poteſt aliqua effectuum ſeries interrumpi, vel tolli, poteſt nova repente ſeries in antecedentis locum ſuccedere, poteſt motus corporum augeri, minui, & multifariam temperari, nec ullam idcirco inducimus repugnantiam, qui miracula fieri, vel evenire poſſe contendimus.

10. Cum vero in ſummo, atque ſupremo Numine, ne ipſo quidem, quem oppugnandum ſuſcepimus, diffitente Spinoza, infinita ineſſe debeat agendi vis, ac poteſtas, id autem queat exequi, & moliri, quod nullam præ ſe repugnantiam ferat, continuo exiſtit alterum, nequam hominem Deo facultatem edendorum ſignorum petulantiſſime juxta, atque inſcitiſſime detraxiſſe (§. 9.). Sed enim naturæ vis, ac potentia, reſpondet Spinoza (*a*), eſt eadem, ac divina, nec proinde poterit quidquam Deus efficere, quod naturæ vires tranſiliat. Latentem in herba anguem intueor. Tacite enim homo fallaciſſimus ſumit, Mundum hunc, vel materiam eſſe Deum, quod vel horret animus meminiſſe.

11. Equidem Abrahamus Kuffælerus multum in eo operæ, ac temporis poſuit, ut tantæ impietatis notam, atque ignominiam a Spinoza ſuo depelleret. Sic enim de illo inquit in Specimine Artis ratioc. pag. 113. *Si prædicti Philoſophi intentio, vel opinio fuit naturam cum Deo hoc modo tam fœde confundere, judico illum ab adverſariis juſte impetitum, atque condemnatum, & memoriam ejus in omne ævum execrandam eſſe. Attamen quia de alicujus intentione ſolus poteſt judicare intimus cordium perſcrutator Deus, nobis nihil aliud reſtat, niſi ut judicemus de opinione, quæ continetur in ſcriptis, quæ memoratus vir in lucem emiſit; & licet inter illius adver-*

Res nullo alio modo, neque alio ordine a Deo produci potuerunt, quam ſunt productæ. Poſterius igitur argumentum ſuum apud omnes pondus, ac robur habere debet, adeoque & in illos quadrat, qui cum Leibnitio, Wolfio, Tolando, cæteriſque vetuſtis, recentioribuſque Philoſophis eſſe motum, & vim eſſentialem corporibus poſuere.

(*a*) Ibid. pag. 69.

adverſarios habeantur etiam perſpicaciſſimi; *puto tamen*, *eos horum ſcriptorum verum ſenſum minime aſſecutos fuiſſe*, *quoniam in iis nihil reperio*, *niſi id*, *quod abunde ſatis indicat*, *hunc virum minime confundere velle Deum*, *&* *naturam*. Sed lavit Æthiopem Kuffælerus merito magno ſuo a Petro Bælio reprehenſus, quod tenebras conatus ſit clariſſimis rebus offundere. Non alium enim Spinozæ, præter Mundum, Deum fuiſſe habitum ex ejus Ethica par. 1. tam aperte conſtat, ut expiari nullo pacto poſſit.

12. Alterum igitur adverſus miracula Spinoziani ædificii fundamentum, Mundum hunc ſcilicet, ſive materiam eſſe Deum permultis, iiſdemque graviſſimis argumentis convellitur. Nam I. quibus rationibus ex naturæ contemplatione petitis Cicero olim, Eccleſiæ Patres, B. Thomas Aquinas, Newtonus poſtea, Derhamus, Niewentitius, Lockius, Fenelonus, & alii Dei exiſtentiam egregie, atque invicte firmarunt, his etiam illud effici deprehendes, acute ſi cogites, Mundum a Deo, tanquam a cauſſa effectrice, toto ſane genere, & natura differre. II. Nulla in hac rerum univerſitate, & compage æternitatis veſtigia intuemur, immo ſi ex Tellure noſtra capere conjecturam quis velit, ne magnæ quidem antiquitatis, ut prolixe docuit Woodvardus. Etenim ſive interiorem Telluris ipſius conſtitutionem, atque ſtructuram attentius examinemus, ſive veterum Scriptorum, communemque omnium gentium conſenſum [5] ſuper Mundi origine conſulamus, ſive Rerumpublicarum, atque Regnorum initia, poſthabitis fabulis, perquiramus, ſive denique artes nudius tertius inventas, atque excogitatas in memoriam revocemus, firma undique nobis argumenta ſe offerent, quibus æternitatis Mundi patro-

5 Argumentum hoc, quo oſtenditur, Mundum aliquando cœpiſſe, omnium uberrime, & copioſiſſime Jacquelotius illuſtravit, optimiſque ad ſtabilitatem præſidiis communivit (Diſſert. 1. de Exiſt. Dei cap. 11.), ut idcirco maximi faciendum ſit, quidquid præter alios Parkerus, & Bælius opinentur. Illud leviuſculum eſt, facilique negotio diſſolvendum, quod Iſaacus Voſſius (Diſſert. de Ætat. Mun. cap. 1.) deſumpſit ex montibus, atque hunc in modum propoſuit. Si Mundus eſſet æternus, jamdudum perpetuo aquarum, & fluminum curſu montes defeciſſent, terræque ſupeficies plana foret. Ei enim argumento pluribus rationibus a Phyſicis occurri poteſt. Movere autem neminem debet impia æque, ac fallaciſſima Peyrerii de Præadimitis opinio luculentiſſime a doctis viris, vix in ſcenam prodiit, refutata.

nos erroris, ac pertinaciæ revincamus. Ad hæc compertum eſt, Mundi hujus partes, atque ſyſtemata viribus centripetis, & centrifugis gubernari, quas, cum perpetuo ſecum confligant, & pugnent, perpetuo quoque conſumi, ac perire neceſſe ſit, quando nulla in natura virium conflictio intelligi, vel eſſe poteſt ſine quadam imminutione, & jactura, qua paullatim illæ abſumantur, atque ad ſui interitum appropinquant? Unde demonſtratum Mechanicis, quod ſi corpus aliquod eodem tempore a duabus viribus angulum efficientibus impellatur ad motum, pars virium eliditur, ipſum vero corpus parallelogrammi diagonalem deſcribit, ideſt minus ſpatii peragrat, quam a duabus viribus diverſo tempore concitum peragraſſet. Itaque ſi Mundus ſuapte natura, ab omnique æternitate extitiſſe fingatur, an non vires, quibus temperatur, ac regitur, ſe ſe penitus eliſiſſent? III. Res quotidie omnes mutantur, infinitas viciſſitudines ſubeunt, nec ulla prorſus neceſſitate extitere (§. 9.) ut proinde æternæ, atque immutabilis mentis nec attributum, nec pars vel numerari, vel eſſe poſſint. Nec prodeſt ad argumenti vim declinandam materiam a corporibus cum Spinoza ſecernere, & hæc quidem mutationi obnoxia, illam immutabilem dicere. Cum enim id vocetur mutabile, quod, eadem interim permanente ſubſtantia, novis modis afficitur, cui aliquid additur, vel detrahitur, ejuſmodi autem materia ſit, perſpicue patet, mutabilitatem materiæ etiam, nedum corporibus, convenire, adeoque plurimum intereſſe Mundum inter, & Deum, *apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio*, ut divine inquit Jacobus (*a*). Celebratiſſimi illi Poetarum Dii Protheus, Vertumnus, Thetis, qui veluti exempla levitatis, atque inconſtantiæ hominum paſſim afferri ſolent, Dii plane immutabiles, & Catoniani habendi eſſent, ſi Spinoziano iſti Deo immutabilitas concedatur. Neque enim Poetæ eo uſque deſipiunt, ut eos velint ſubſtantiæ mutationem facere, ſed id unum affirmant, in novas ſpecies, vel, ſi mavis, in novos tantum ſe modos induere.

Verum ubi correptum manibus, vincliſque tenebis,
Tum variæ illudent ſpecies, atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque Tigris,
Squa-

(*a*) Epiſt. Canon. cap. 1. v. 17.

Squamoſusque draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit; atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla,
Donec talis erit, mutato corpore, qualem
Videris, incæpto tegeret cum lumina ſomno.

Sic enim Protheum apud Virgilium (a) Cyrene Ariſtæo Filio ſuo deſcribit. Sed quid? Protheo huic, qui in tot transformat ſe ſe miracula rerum, ſi Spinozæ inſiſtamus veſtigiis, immutabilitatem tamen neceſſe erit adſcribere. Ex quo aperte intelligimus, eo rem deductam eſſe, ut, ſi nihilominus Spinoza Deum velit cum Mundo obſtinate confundere, ante omnia conſtituendum homini ſit, velle ſe prudentem, & videntem cum tota ratione pugnare, ideſt miſerabiliter inſanire. IV. Materiem, & corpora quacumque cogitatione deſtitui, immo ne divina quidem virtute cogitandi vim adſcribi, aut convenire poſſe corporibus, dogma eſt metaphyſicum adverſus Hobbeſium, Spinozam, Tolandum, Lockium, Covvardum, & alios ex repugnantibus corporis, & animi proprietatibus diſerte, copioſeque patefactum. Cogitatio enim cum ſoliditate, vi inertiæ, & diviſibilitate materiæ conciliari non poteſt. Præterea ut corpus cogitatione exornetur, ſuarum perceptionum conſcientia afficiatur, neceſſe eſt, quo tamen nihil magis factu ἀδύνατον, vel repugnans invenio. Omnis enim, quæ in corpore locum habet mutatio, motu perficitur, eademque non niſi in mutatione figuræ, magnitudinis, ſitus, & loci poſita eſt. Quocirca ſi quædam aliarum rerum imagines in ipſo corpore exprimantur, id aliter fieri, & eſſe nequit, niſi quibuſdam motibus, quibus nonnullæ corporis partes ita conformentur, ut figuram rei objectæ ſimilem nanciſcantur. At quantocumque demum tempore corporea hæc imago, ſpecies, vel idea permaneat, nihil eſt tamen, quod ejus ſibi ſit conſcium, cum conſcientia ab ipſa objectæ rei repræſentatione, vel ſpecie prorſus diſſideat. Corpori igitur cogitandi vis adjudicari nullo pacto poteſt, atque hinc Spinozæ de Deo doctrina in ſomniis, & commentis ponenda. V. Quid enim ineptas definitiones, principia precaria, ambages,

(a) Georg. lib. 4. v. 405.

ges, fallacias, & cætera errorum genera hic complectar, quibus pro impia tuenda ſententia uſque adeo ſe torſit, miſerrimeque implicavit Spinoza, ut ſecum luctari potius, atque omne rationis lumen reſtinguere, quam ſerio philoſophari videatur (*a*)? Quare fateri cogimur, Deum, ſecus atque Pantheiſtarum mentiatur familia, ex infinita cogitatione, immenſoque corpore non conſtare, ſed a Mundo, quem ſingulari ſapientia, conſilio, libertate condidit, atque adminiſtrat plane diſſidere, & diſtingui [6]. 13. Præ-

(*a*) V. Nievvent. Exiſt. de Dieu &c. Diſc. Prelim. §.6. Wolf. Theol. nat. par. 2. ſect. 2. cap. 4.

6 Non dubito fore aliquos, qui me reprehendant, quaſi plus æquo Philoſophiæ rivos conſecter, in ſacroque argumento Philoſophi potius, quam auguſtiorem Theologi perſonam ſuſtineam. Quos etſi ego inter litteratos Ephemeridum cenſeam, nec illorum reformidem judicia, moroſum tamen hominum genus placare volo, cum præſertim non unum habeam, quo accuſationem depellam. Oro igitur, animadvertant, contritum apud nos eſſe vetuſtate proverbium, humanas artes, & diſciplinas Theologiæ quam intime conſociatas eſſe oportere, eique, tanquam miniſtras quaſdam Dominæ ſuæ, ſubſervire, ac famulari. Quare Clemens Alexandrinus Strom. lib. 1. veriſſime docuit, *Philoſophiam ante Domini adventum Græcis ad juſtitiam fuiſſe neceſſariam, nunc autem ad religioſam pietatem utilem eſſe, eo quod prævia quædam eruditio ſit iis, qui Fidei per demonſtrationem fructum colligunt*. Sed ex Clemente plura in rem meam ſcitiſſime concluſa invenies apud Melchiorem Canum lib. 5. de Locis cap. 5. Jam inde a principio monui, agere me cum Spinoza, cum homine ſcilicet, qui ad evertendam Religionem philoſophiam præſertim in pravos uſus convertat, quemque ea de cauſſa neceſſe ſit ſuis armis, atque mucrone confodere. Si qui igitur accuſaturi me ſunt caveant, quæſo, ne eadem opera ſanctiſſimis Religionis noſtræ Proceribus injurii videantur, Origeni, Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Chryſoſtomo, Didymo, & de Latinis Tertulliano, Auguſtino, Lactantio, Hieronymo, aliiſque ſexcentis, qui, ut ex Græcorum doctrinis profanorum hominum errores fortius, illuſtriuſque refellerent, in addiſcendis bonis artibus, & diſciplinis multum ætatis contriverunt. Cyprianum, hominem utique de noſtris doctiſſimum, reprehenſum olim accepimus, quod Demetrianum a Chriſtiana Religione maxime omnium abhorrentem non Philoſophorum, & Poetarum, quorum ipſe unice auctoritate nitebatur, ſed noſtris dumtaxat, hoc eſt ſacrorum Librorum teſtimoniis, oraculiſque impugnaverit. Quamquam obtrectatores noſtros vel unico poſſem Cardinalis Proſperi Lambertini exemplo uberrime confutare, ad Palinodiamque compellere. Is enim lib. 4. de Canoniz. SS. quem ego Librum omni auro cariorem exiſtimo, frequenter, prout ratio inſtituti poſtulat, diſertiſſimi, acutiſſimique Philoſophi partes magna cum gloria, ac dignitate tuetur. Sed hæc ſemel animadvertiſſe ſufficiat. Vide interim, ſi placet, Oration. cum not. editam Romæ an. 1744. a Fr. Thoma M. Mamachio ex Dominicanorum Familia de ratione tradendæ Philoſ. &c. tum Orat. 9. editionis Lucenſis, Alexandri Politi de CC. RR. Scholar. Piar.

13. Præcipua hinc Spinozæ, Tolandi, Hobbeſii, & ſimilium contra miraculorum vim argumenta, vel potius captiunculæ depelluntur. Collegit illas nuperrime, ac refutavit Iſrael Gottliebus Canzius in Opere de Meditationibus Philoſ. par. 2. cap. 22. quod Tubingæ anno abhinc quinto in manus hominum emiſsum eſt. Argumenta ejuſmodi in tres fere claſſes generatim conferri poſsunt, 1. fatali rerum omnium neceſſitate miracula poſse accidere, repugnare, 2. cum Deus a Mundo, atque natura non differat, ea poteſtatem, ac vim divinam excedere, 3. miracula edere a ſumma Dei ſapientia abhorrere. Verum hæc omnia, & alia id genus nonnulla partim ex ſuperioribus locis funditus labefactantur (§. 9. 12.), partim ſunt ejuſmodi, quæ neminem paullo acutiorem permoveant. Tale eſt illud, quod ſæpe Spinoza commemorat (*a*), naturæ leges fertiliſſimas eſse, non infœcundas, nec ſteriles, quibus cogatur Deus identidem ſubvenire. Neque enim leges, ut vocamus, mechanicæ ea de cauſsa infœcundæ putandæ ſunt, quod miracula ex illarum præſcripto fieri, & expliri non poſſunt. Nam miracula rerum creatarum vires tranſiliunt, neque ad naturæ, ſed ad ampliorem, ac nobiliorem quendam extraordinariæ, ut vocant, providentiæ ordinem referuntur, quo naturæ leges, etſi in ſuo quæque genere ampliſſimæ, fœcundiſſimæque, non pertinent. Ludit igitur, ut ſemper ſolet, Spinoza, quod binos illos conſtitutos a Deo ordines inter ſe malitioſe commiſceat.

14. Cæterum Abbas Huttevillius, quocum aliqua in parte concordat Leibnitii ſententia (*b*), non ægre Spinozæ concederet, naturæ leges patere latiſſime, & ad utrumque ordinem pertinere, adeoque & ipſa miracula ex illis neceſſario ſequi. Cenſet enim, ſapientiſſimum Deum a Mundi initio generales quaſdam leges ſciviſſe, juxta quas res univerſas moderatur, ac regit, ita vero naturales cauſſas diſpoſuiſſe, atque ordinaſſe, ut tali tempore certos eſſent effectus, quos miracula dicimus, neceſſario edituræ. Miracula autem effectus illos vocari, non quod præter naturæ leges eveniant, ſed quod nobiliorem finem propoſitum habeant, & inuſitati ſint, nobiſque prorſus incogniti, quemadmodum etiam pluribus Auguſtini locis probari poteſt. Secundum hanc igitur Huttevillii do-

(*a*) Ibid. pag. 69. (*b*) Theod. §. 206. 207. 355.

doctrinam leve illud Spinozæ argumentum ex naturalium legum fœcunditate deſumptum vim ſtatim omnem amitteret, immo ne locum quidem haberet. Ego tamen in explicatione ejuſmodi ſine ſollicitudine acquieſcere nequeo. Nam neque cum ipſa miraculorum natura videtur congruere, & a Spinozæ opinione vix abeſt, qui ad miraculum, præter rem inſolentem, cujus cauſſa lateat, requirit præterea nihil (§. 3.) Hoc unum inter utrumque differre animadverto, quod Huttevillius Deum, ut facit Spinoza, cum natura non miſceat, quamvis in interpretatione miraculi ita deinde conveniant, ut vix ovum ovo ſimilius invenias. Quocirca Huttevillius, ut ipſe teſtatur de ſe (*a*), multorum Theologorum effugere reprehenſiones non potuit.

15. Redeo ad Spinozam, qui quod ait, ſacris Scriptoribus non fuiſſe propoſitum ad philoſophiam homines erudire, de hoc nemo dubitabit. Sed quod inde concludit, ſi quandoque res admirabiles, atque inſolentes recenſeant, demonſtrari non poſſe, miraculum contigiſse, id tale eſt, ut difficile ſit de imperitia hominis, perinde ut cauſsa poſtulat, dicere. Etenim etſi ſacræ litteræ philoſophica ratione, & via miracula non exponant, at certe ad confirmandam religionem, hominumque in Deum voluntatem, pietatemque inflammandam enarrant, quod nec Spinoza diffitetur. Quidni vero ex re admirabili, quæ narratur, & contigit, poſſimus meditando intelligere, naturalem ne cauſsam, an Deum auctorem, atque effectorem habuerit? Ut ecce homo in Eliſei ſepulchrum projectus, ejus vix oſsa tetigit, dicitur revixiſse: an aqua nobis hærebit, ferrique non poterit de tanti prodigii efficiente cauſſa judicium?

16. Quis etiam hoc loco confidentiam, licentiamque Tolandi non rideat, qui in A'δεισιδαιμόνει (*b*), ut omnia, inquit, Romani miracula, teſte Livio, finxerunt, ſic & poſtmodum, & hodie confinguntur? Quaſi vero quia multæ identidem ab imperitis, vel fraudulentis hominibus circumferuntur fabellæ, omnes idcirco hiſtoriæ in ſuſpicionem venire debeant falſitatis. Utrique abſurde faciunt & qui cum Romana plebe, ſi mures corroſerint aliquid, miraculum credunt, & qui cum Tolando impudentiſſime nulla credunt. De noſtris ſane Augusti-

nus,

(*a*) Præfat. ad 2. Edit. 1740. (*b*) Pag. 30.

Digitized by Google

nus, vir, qui nec facile ob eximiam rerum ſcientiam hallucinari poſſet, nec ob probitatem aliis vellet imponere, in ſola Hipponæ urbe duorum intervallo annorum, quo ſcilicet tempore D. Stephano ædicula ponebatur, ſexaginta, eoque amplius contigiſſe miracula, quorum magnam partem ſuis ipſe oculis hauſerat, graviſſime fidem fecit (*a*). Sed video, quo Tolandus collineet. Litem occupat, eademque opera dirimit, quæ hodie Anglos, ut audio, in factiones diſtraxit, divinum ne miraculorum donum defecerit, quod certe apud illos exoleviſſe mihi non difficulter perſuaſerim.

17. Nunc cætera ordine perſequar, quæ ex principiis antea conſtitutis dimanant. Cum miracula præter uſitatas naturæ leges mechanicas accidant, atque omnes naturæ vires excedant (§. 4.), illud ſtatim conſectarium eſt, prodigiorum, quæ proprie dicimus, Auctorem non alium fore, quam Deum. Multa pro hujus ſtabilitate ſententiæ acutiſſime ſcripſit D. Thomas Aquinas, lectu illa utiliſſima, ac digna oppido, quæ in ſuccum, ut ajunt, ac ſanguinem convertantur (*b*). Exinde autem patebit & hoc, minus recte ſenſiſſe tum Clarkium, tum Tillotſonum, tum Chriſtianum Hollmannum opinatos, effectricem miraculorum vim bonis item, maliſque Geniis convenire. Negabunt fortaſſe, probe a nobis definitum eſſe miraculum. Verum hoc ſcio, me improba, ac longa mediatione definitionem aliam, qua planius difficultates omnes expedias, in adverſariorum operibus necdum reperiſſe. Aliunde ipſi, qui amplam Dœmonibus edendi prodigia copiam, poteſtatemque fecerunt, argumentum pro Chriſtianæ religionis veritate ex miraculis ductum plurimum elevant, & enervant, ut peculiaribus opuſculis Noltenius Francofurti Theologiæ Profeſſor, & Jacobus Serces Applebyenſis Vicarius oſtenderunt. Nos vero nihil ſentimus, quod cum divini Numinis majeſtate, providentia, bonitate, magnificentia, cæteriſque attributis mirifice non cohæreat. Immerito igitur Hollmannus (*c*) Abbatem Huttevillium reprehendit, qui vera miracula a ſolo Deo proficiſci poſſe docuerat.

18. Et ſane incredibile omnino eſt, atque a ratione alienum videtur, Deum, qui ſumma ſapientia leges mecha-

D nicas

(*a*) Lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. (*b*) Lib. 3. cont. Gen. cap. 103. & 104.
(*c*) Comment. Philoſ. de Mirac. & genuinis eor. criter.

nicas rogavit, & ſanxit, naturis vacantibus corpore tantum virium largitum eſſe, ut, ſi velint, leges illas mutare poſſint; ac pro arbitrio perturbare. Nemini enim Rex ille ſuam eſſet ſapientiam, providentiamque probaturus, qui adminiſtris ſuis facultatem faceret leges magna cura excogitatas a ſe ſe, ac munitas, quoties libuerit, vel abrogandi, vel invertendi: neque ego cauſſæ aliquid video, cur de ſupremo Numine aliter ſit a nobis ſentiendum. Quin etiam ſi Angelis veri efficiendi miraculi, quæ ſemper veluti quædam divinitatis nota habita eſt, facultas concedatur, metuere prudens quiſque poſſet, ne Genii nimis, quam certe deceat, Deo ſimiles videantur, atque in totidem veluti Numina convertantur. Tandem cum Deus gloriam, cui ſemper ſtuduit, ſuam partiri, & communicare velit cum nemine, haud probabile eſt, eam creatis mentibus poteſtatem feciſſe, quæ gloriæ ſuæ ſplendorem non mediocriter imminueret, quaque a rebus omnibus, eximiæ licet, præſtantiſque naturæ, tanquam charactere dignoſcitur, ac ſecernitur. Germana ergo prodigia ab uno optimo, maximoque Deo, qui *facit*, Davide teſte (a), *mirabilia magna ſolus*, veluti a cauſſa, atque principio conſultius repetemus.

19. Hinc autem deduci, & colligi multa poſſunt. Sequitur enim primum, Atheos, ſi qui ſunt, Deum eſſe ex animi ſententia inficiantes, nulla poſſe miracula, niſi ſecundum vulgi opinionem, admittere. Atque ideo evidenter apparet connexi ratio, quæ inter miraculi, Deique exiſtentiam reperitur, ut paullo poſt copioſius explicabo. Nec tamen eſt conſequens, quicumque eſſe Deum affirmant, eos etiam vera miracula concedere, ac probare. Negare enim, licet impie, poſſent, Deum miracula edere aut poſſe, ut velle, vel quia rerum naturam cum Spinoza, & Hobbeſio abſolutæ neceſſitati ſubjiciunt, vel quia ipſa miracula divinæ ſapientiæ regulis repugnare arbitrantur. Si quis ergo prodigia de medio tolleret, inde ſtatui certo non poſſet, Atheum eſse hominem, Deumque nullum relinquere. Toto illo peſtifero de Incantatione libro conatus eſt miracula ſubruere nequiſſimus Pomponatius; neque idem tamen eſse Deum negavit.

20. Sequitur deinde, genuina miracula in hos comparata

(a) Pſal. 71.

ta eſſe uſus, ut patefaciant, atque corroborent veritatem, inſcite ergo nugari Deiſtas, qui a miraculis impietatis etiam, & ſuperſtitionis, nedum mendacii, vel erroris confirmationem, ac teſtimonium peti poſſe pronunciant. Oriuntur enim a Deo (§. 17. 18.), qui falli nequit, vel fallere, aut mendacium ſuo calculo approbare.

21. Sequitur tertium, gratioſis Deo hominibus edendorum ſignorum facultatem, & vim hoc unice ſenſu tributam eſſe, quod Deus ipſe ad eorum ſe preces, voluntatem, nutumque convertens miracula, vel ſigna edit. Atque id locupletiſſimis quoque divinorum librorum oraculis conſentaneum eſt. Prodigia ſane Moſaica manifeſto vim ſummi Dei, numenque declarant. Is enim in Exodo *extendam*, inquit, *manum meam*, *& percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus ſum in medio eorum* (*a*). Ad hæc quamvis Joſue imperio Sol in medio cœlo immobilis ſteterit, id nihilominus dicitur, obediente Deo voci hominis, fuiſſe geſtum. Quid plura? Ubi Chriſtus O. M. diſcipulis, legatiſque ſuis contulit poteſtatem, ut a furiis exagitatos homines curarent, ut linguis, quas non didicerant, uterentur, ſerpentes citra periculum tollerent, venenum ſecuri obbiberent, morbos denique, admota manu, ab ægrotis depellerent (*b*), continuo quinam fuerit rei exitus Marcus commemorans rotunde affirmat, Deum Apoſtolorum conciones, & dicta ſignis conſequentibus confirmaſſe. Auctori igitur Deo prodigia a Moſe, Joſue, Apoſtolis perpetrata tribuuntur, ut proinde, quod de Sacerdotibus ſacrorum miniſtris diſerte olim Chryſoſtomus docuit, gratioſos Deo homines morales miraculorum cauſſas aptiſſimo ad rem exprimendam vocabulo nominare poſſimus.

22. Quandoquidem tamen prodigia a Deo ad diſcipulorum voluntatem, & nutum edita illorum protinus dicta, mandata actiones partim comitata ſunt, partim ſubſecuta, hinc hominibus, qui aderant, ea alte inducta eſt perſuaſio, ipſos per ſe Apoſtolos, virtute licet divinitus accepta, miracula effeciſſe; nefarius autem ille Simon divinum munus, poteſtatemque id generis venalem eſſe, pretioque parabilem exiſtimavit.

23. Sequitur tandem, eo vera ſpectare miracula, ut

(*a*) Cap. 3. v. 20. (*b*) Mar. cap. 16. v. 17.

Deum eſſe, rebuſque omnibus providere demonſtrent, tantum abeſt, quod ait Spinoza, ut recta homines ad Atheiſmum adducant. Cum enim a ſolo Deo originem habeant (§.17.18.), neque approbandi erroris gratia patrari poſſint (§.20.), ex iis pro Dei exiſtentia, providentia, propenſaque erga homines natura, & rurſus pro doctrinæ cujuſquam, ac religionis veritate firmiſſimum, multoque locupletiſſimum argumentum deſumitur. Immo & apparet, Deum a natura, atque Mundo penitus diſſidere, eademque opera definitionis ſe noſtræ prodit utilitas. Quod vero naturæ ratio luculenter patefacit, id ipſum ſacrorum voluminum divina perſuadet auctoritas: Nam cum Joannes diſciplinæ ſuæ Alumnos ad Chriſtum miſiſſet interrogatum, Meſſias ne eſſet, quem tandiu homines maximis ſtudiis expetiviſſent, ille miſſionem ſuam probaturus non longe repetita argumenta ſubtiliter conſectatus eſt, ſed ſtatim ad ſua miracula provocavit. Ite, inquit, & quæ vidiſtis Joanni nunciate. Cæci, claudi, ſurdi, ſcabioſi ſanitatem recuperant, ad vitamque mortui revocantur (*a*). Quod tantundem erat, ac ſi Meſſiam ſe eſſe magna eloquentia demonſtraſſet, cum ex editis prodigiis quivis eum facile poſset agnoſcere. Hinc vix antea idem Chriſtus aquam in vinum converterat, ſtatim Dei ſe eſſe Filium patefecit, *& crediderunt in eum diſcipuli ejus* (*b*) judicio veritatis coacti. Quamquam quid diutius de hoc laboramus? Sexcentis enim in locis perſpicue a ſacris Auctoribus, ac nominatim a Moſe affirmatur, Deum portenta effeciſse, ut ſui notitiam hominibus inſtillaret, refractarioſque Judæos numinis, ac dignitatis ſuæ convinceret.

24. Nec opponat Spinoza, id revera prodigiis non comprobari, ſed tantum ſequi, eas Judæorum animis inſediſse opiniones, ut commentitiis illis miraculis facillime moveri poſſent (*c*). Etenim præterquam quod hæc Spinozæ reſponſio naturali ipſa ratione prorſus evertitur (§. 23.), ſæpiſſime Deus miracula ſe editurum aſſeruit eo conſilio, atque fine, ut ſe ſupremum Deum eſſe, cauſsamque rerum omnium effectricem, atque gubernatricem oſtenderet: *ut ſciatis*, inquit, *quia ego Dominus* (*d*). Nempe, urget, diſſerebat Deus, vel Moſes ex conceſſis, & abſurdis opinionibus Judæorum. Sunt enim

(*a*) Matt. cap. 11.
(*b*) Joan. cap. 2. v. 11.
(*c*) Ibid. pag. 74.
(*d*) Exod. 10. v. 2.

enim argumenta id generis in ſacris litteris plane uſitatiſſima. At hic Spinoza Œdipo eget interprete. Nam & quæ eſſent iſtæ Judæorum opiniones, & cur abſurdæ, aſtute ſilet. Illud, puto, homo vaferrimus ſibi vult, quantum ex ſuperioribus colligo (*a*), abſurde de Deo, & natura Judæos ſenſiſſe, quod utriuſque vim, ac potentiam diſtinctam exiſtimarent, cum tamen, ipſo judice, *quid per Deum, & naturam intelligerent, neſcirent ſane, niſi quod Dei potentiam, tanquam regiæ cujuſdam majeſtatis imperium, naturæ autem, tanquam vim, & impetum imaginarentur*. Verum ſi res ita ſe habet, non abſurde Judæi de divino Numine ſentiebant, ſed abſurde potius philoſophatur Spinoza, qui mare cœlo miſcens Deum cum materia, & natura fœde, impieque confundit (§. 12.). Novimus quidem, ſolere interdum divinorum librorum Auctores ex vulgi loqui ſententia, quod vocant Dialectici κατ' ἄνθρωπον, ideſt ad hominem argumentari, cum tamen de miraculis agunt, hanc certe diſſerendi legem non adhibent, nec unquam fuiſſe illam adhibitam a Spinoza oſtendetur. Latius enim profanus homo tale argumenti genus patere vult, quam divinæ Scripturæ ſenſus, naturaliſque ratio patiatur. Accedit, quod Chriſtus Servator noſter eorum impietatem damnavit, qui, multis licet perſpectis prodigiis, nihil tamen obſtinatione quadam ſententiæ de pertinacia ſua remittebant. *Væ tibi Corozain*, ait, *væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent. Verumtamen dico vobis: Tyro, & Sidoni remiſſius erit in die judicii, quam vobis* (*b*). Vulgaris igitur, & recepta de miraculis, de Deo, ac natura ſententia abſurda eſſe non potuit; alioquin immerito Chriſtus Judæorum illorum pertinaciam, qui ne effectis quidem a ſe prodigiis moverentur, nec reſipirent, tam acriter objurgaſſet.

25. Urget tamen, & nihil remittit Spinoza. Miraculum opus eſt, inquit, quod per cauſſam explicari non poteſt, hominumque captum, & cognitionem excedit. Ex opere autem, vel effectu captum hominum excedente nihil poteſt recte colligi, nihil intelligi. Ad hæc cum miraculum ſit opus finitum, finitamque potentiam exprimat, cognoſci exinde nequit,

(*a*) Ex initio cap. hujus 6. (*b*) Math. cap. 11. v. 2.

quit, cauſſam, a qua editur, eſſe infinitam. Verum rem longe clarius ex cognitione, adſpectuque naturæ intelligimus, cujus leges cum ad infinita pertineant, immutabileſque ſint, & æternæ, atque ejus effectus ex Dei fluant eſſentia, rerum natura cognita, ſtatim Deum ipſum, ejuſque numen cognoſcimus. Ex quibus apparet, miracula, quacumque demum ratione explicentur, ad populares fabulas eſse amandanda, eorundemque contemplatione, & præſidio non poſse homines ad divinitatis cognitionem aſsurgere. Atque hæc verbis multo obſcurioribus, planeque perarroganter Spinoza (*a*).

26. Quamvis enim prodigia ope cauſsarum naturalium interpretari non poſſimus, nec plerumque qua ratione, & via contigerint, intelligamus, contigiſse tamen agnoſcimus, atque hinc eſse Deum, qui tantas res adminiſtret, hominibuſque provideat, luculenter colligimus (§. 23.). Vide, quæſo, Spinozæ imperitiam. Certo non ſcimus, ignoravit autem Spinoza, undenam Auroræ, quas Boreales dicimus, oriantur, ex lucis ne reflexione, atque refractione, an ex igneis quibuſdam halitibus in aere accenſis, an ex Zodiacali ſolis lumine, ut Dorto Mairanus, aliique exiſtimant, an ex materia tandem electrica, ut Franklinus, & Beccaria noſter (*b*) conjiciunt. Num igitur Auroræ illæ in cœlo non comparent, nulli cauſsæ debent originem, admirationem non rapiunt? At turpe eſt Tullianum illud neſcire: *etſi cauſsæ non reperiantur iſtarum rerum, res tamen ipſæ obſervari, animadvertique poſſunt* (*c*). Primum igitur Spinozæ argumentum puerilis fallacia eſt, digna, quæ magis Orbilii ferula, quam verbis caſtigetur. Progrediamur ad reliqua.

27. Nonnulla miracula talia ſunt, quæ vim neceſſario poſtulant infinitam, ut mortuos vitæ reſtituere, morbos ſolo voluntatis nutu ſanare, & ſimilia; omnia univerſe, quoniam totius naturæ vires tranſiliunt (§. 4.), ipſa per ſe oſtendunt, cauſſam eſſe Mundi effectricem, quæ illi præſit, & imperet, cuique infinita agendi vis, ac poteſtas conveniat; unde miracula, etſi opus quoad ſubſtantiam finitum, compendiariam nobis viam ad Dei, divinarumque rerum cognitionem aperiunt. Cognitionem vero hanc ex Mundi adſpectu, & contemplatione

(*a*) Ibid. pag. 72. (*b*) Lib. 2. de Electric. natur. cap. 7.
(*c*) Divin. cap. 21. lib. 2.

Digitized by Google

ne naturæ affatim hauriri poſſe, non erat cur nos Spinoza condocefaceret. Quis enim tam plumbeus ſit, qui cum tam certos cœli motus, tam varios Aſtrorum ordines, tamque omnia inter ſe connexa, & apta viderit, ſerio negare poſſit, ea ab excellenti aliqua, divinaque natura conſtituta fuiſſe? Sæpe nihilominus uſu venire ſolet, ut magis miraculis, quam tot præclaris Dei operibus homines moveamur. Cauſſa illa eſt, quod *aſſiduitate quotidiana*, ut verbis Ciceronis dicam (*a*), *& conſuetudine oculorum aſſueſcunt animi, neque admirantur, neque requirunt rationes earum rerum, quas ſemper vident: proinde quaſi novitas nos magis, quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas cauſſas excitare*. Solem quaſi igneum quendam Oceanum noſtris capitibus imminere, ſtellaſque omnes tam ordinatim ab occaſu ad ortum diſcurrere, nonne pluris faciendum eſt, quam ſi Hierichuntis mœnia ſolo æquentur? Majori hoc tamen, quam illa, quia aſſidua, & quotidiana ſunt, Judæorum animos admiratione complevit. Vide ut Auguſtinus divine, & ad rem hunc locum exornaverit Tract. 24. in Joan. Eduntur ergo prodigia, non quia in natura adjumenta, & præſidia deſint, quibus, veluti gradibus, ad Dei notitiam aſſurgamus, ſed vel ut impii homines, qui illa negligunt, ad bonam mentem redeant, vel ut quæ vera religio ſit, confirmetur, vel denique ut vitæ ſanctitas, atque innocentia, qua nonnulli florent, opportune oſtendatur. Cætera, quæ Spinoza de naturæ legibus, & effectis in argumento commiſcet, quoniam ſunt a nobis ſuperius occupata, refutatione non indigent.

28. Miſſa hic etiam facio quæ de Tuciæ, Claudiæ, Pythagoræ, Veſpaſiani, Tarquinii, Apuleii, Magorum, aliorumque aut Gentilium, aut Hæreticorum miraculis opponi ſolent. Res enim a viris doctiſſimis dilucide explicata longiorem a me orationem non poſtulat [7]. Tantum de oſtentis Gentilium pauca

(*a*) Lib. 2. de Nat. Deor. cap. 38.

(7) Superſedebo præterea dicere de Muhammedis miraculis. Nam paſſim Muhammedes ipſe in Alkorano teſtatur, non fuiſſe ſe eo miſſum conſilio, ut ſignis, atque prodigiis, ſed ut vi armorum (quo nihil fingi poteſt abſurdius) Religionem propagaret. Cæterum fuiſſe Muhammedem evectum in cœlos, ſcidiſſe Lunam, in priſtinum reſtituiſſe, noctu cum Camelo habuiſſe colloquia &c. fabellæ hæ ſunt, quæ fidem vix apud Judæum Apellam invenient. Næ tu, qui hæc prædices, declamator egregius.

pauca univerſe ſubjiciam, & quæ noſtra de Apollonio Thianæo ſententia ſit, ſeparatim aperiam. Ex illis igitur Ethnicorum prodigiis conſtat, pleraque eventa fuiſſe fortuita, aut ſola naturæ vi contigiſſe, niſi quod cum cauſſas, rationeſque ignorarent, nec ſtudioſe, ac ſolerter inquirerent, ſtatim veteres in miraculorum familiam cooptabant. Huc pertinent Cometæ, a quibus inſignia infortunia, Regumque mortem monſtrari, ac prædici cenſebant. Huc inſolitæ ſolis defectiones a Plinio, Aurelio Victore, Virgilio celebratæ, quæ veriſimillime a grandioribus quibuſdam maculis, ſive ſordibus in illius ſuperficie ſimul coagmentatis proficiſcebantur. Huc cœli ardor, atque inflammatio, inſtructæque militum acies inibi non raro viſæ, quas ad Boreales auroras, ac varias earumdem viciſſitudines commodiſſime referas. Huc fulmina, a quibus Deorum delubra e cœlo tacta, huc ſolaris orbis, de qua Livius (*a*) imminutio, huc ſanguinis cæteræque id genus pluviæ, huc denique, ne longum faciam, monſtrorum diverſæ ſpeciei ortus, quæ etſi raro naſcantur, non magis tamen adſcribenda miraculis, quam perpetuus ſignorum ortus, & obitus. Protulerunt multa hanc in rem exempla præter alios, ſagaces plane viri Godinus (*b*) Abbateſque Anſelme, ac Freretus in ſingularibus diſſertationibus de eo argumento conſcriptis (*c*).

29. Apollonio vero Thianæo veteres, ut exiſtimo, nimis, quam par eſt, detulerunt, multoque minus Cudwortho (*d*) aſſentior ſcribenti, Apollonium malignorum geniorum ope quam plurima miracula edidiſſe, immo ab Inferorum Principe Apollonium excitatum, ut Servatoris noſtri prodigiis lucem, momentumque ſuum adimeret. Quis enim facile adduci poſſit, ut credat, ſapientiſſimum Deum, qui humani generis felicitati ſalutari Chriſti doctrina unice conſultum volebat, æquo ſiviſſe animo, ut quo tempore Servatoris noſtri diſcipuli terrarum orbem circumibant, & partim illius partim ſuis miraculis obcœcatos ſuperſtitione populos ab erroribus revocabant, nefarius geniorum Princeps de ſuis pariter aliquem mitteret, qui ampliſſima efficiendi miracula virtute inſtructus divina conſilia interverteret, & quos Deus ſalvos, beatoſque eſſe cupiebat, morti addiceret ſempiternæ?

De

(*a*) Dec. 3. lib. 2. cap. 2. (*b*) V. Hiſt. Acad. Reg. ſcient. ad an. 1726.
(*c*) Extant tom. 6. Acad. Inſcript. (*d*) Syſt. Intel. cap. 4.

De Apollonio igitur Thianæo ego ſic ſtatuo, hominem non indoctum pro ſua ætate neque Medicum, neque Philoſophum partim ope naturalis ſcientiæ, partim fraudibus ea geſſiſſe, apud idiotam in primis populum, quæ ſummam illi auctoritatem, admirationemque pepererint, quæque deinde rumore vulgi aucta, atque, ut ſolet, ornata ad miraculorum dignitatem pedetentim obrepſerint. Ex his fontibus Philoſtrati opus de vita Apollonii dimanavit, atque his permotus argumentis Hierocles eo uſque deſipuit, ut ludos illos, curationeſque Philoſophi cum divinis Chriſti prodigiis arroganter contulerit.

30. Ut autem in eam, quam dixi, abeamus ſententiam, multa nos movent. Principio Apollonius bonam juventutis partem in celeberrimo apud Ægas Æſculapii Fano inter Dei hujus Sacerdotes conſumpſerat. Hac vero natione hominum præſtantiores olim non erant Medici, quod omnis Dei illius famæ celebritas, atque religio ſanationibus, morborumque curationibus unice niteretur. Itaque eximiam Medicæ artis ſcientiam cum ſibi Apollonius comparaſſet, illaſque obiret Orientis provincias, in quibus ingens erat Medicorum penuria, ita ut Deo ſimillimi judicarentur, qui corporis morbis afferre noſſent remedium, facile apud imperitam multitudinem aliquot curationibus obtinuit, ut inſignium prodigiorum auctor, & Æſculapius, vel Chiron alter ab omnibus haberetur. Cujus rei illud etiam documento eſſe poteſt, quod Apollonii diſcipulus Alexander, cujus fraudes in Pſeudomanti Lucianus expoſuit, eadem ratione, & arte, Medicinam nimirum tractando, Æſculapiique familiarem ſeſe prædicando eximiam ſibi apud populos laudem, nominiſque gloriam comparavit, ut ibidem Lucianus teſtatur. Cætera Apollonii miracula, quæ explicari hac via nequeunt, ad fraudes, atque artificia refero, quibus per id temporis, qui ſe Magos vocabant, incautæ plebi imponebant. Moveor autem uberrimis recentiorum Phyſicorum experimentis, atque periculis habitis circa rem Opticam, Hydroſtaticam, Staticam, aerem, vim electricam corporum, vim magnetis &c. quæ ſi olim celata, qua fiunt, arte inſtituta coram fuiſſent, profecto & doctiſſimos homines in ſui admirationem excitaſſent (*a*). Moveor præterea, ut ita ſentiam,

E ſplen-

(*a*) Conf. Conſt. Grimaldum diſſert. de trib. Mag.

ſplendidis Laurentii Moſshemii animadverſionibus in Cudworthum (*a*), moveor Philoſtrati ſtilo, qui circulatorem potius, quam ſcriptorem veritatis cupidum deceat, moveor tandem uſitatis illis veterum Sacrificulorum, & Philoſophorum dolis, & artibus, quibus Chriſtianæ Religionis vim, qua palam, qua per cuniculos impetebant. Fraudi certe, doloque malo adſcribendum, quod narrat Philoſtratus, Apollonium Athenis ex neſcio cujus hominis corpore perpetuo ridentem genium. minis expuliſse, eundemque abeuntem e corpore regalem in Urbe porticum, nempe ſtatuam, ingenti cum ſtrepitu evertiſse. Genius enim iſte, ſi quidem res contigit, non alius demum fuit, niſi Apollonius, qui ut verſutus, & plebis decipiendæ avidus erat, præterque modum gloriæ appetens ſignum ita labefactavit antea, ut non poſset non certo tempore cadere, in plebiſque animo maximam de mira Apollonii virtute opinionem ruina ſua commovere. Eædem cauſsæ ſunt, quamobrem cum Abbate Huttevillio (*b*) plura de rebus ab Apollonio geſtis aut exaggerata omnino, aut etiam referta fabulis cenſeamus. Nam quis, amabo te, ſibi inducat in animum, Apollonium avium, mutorumque animantium linguas egregie calluiſse, cum his diutiſſime collocuutum eſſe, rerum omnium, & artium inſitam ſibi ſcientiam habuiſſe, ex Domitiani oculis repente ſubductum Puteolos convolaſſe, mortuos quoque, ſi Diis placeat, ejus opera revixiſſe? Oh præclare!

Spectatum admiſſi riſum teneatis, Amici (*c*).

Quid illud, quod Urbem Epheſum a peſtifera lue liberavit, ſtatim ac populus ejus juſſu prætereuntem mendicum, panniſque obſitum ſenem lapidibus obruit? Hunc enim excitaſse peſtem dicebat. Nec minus eſt lepidum alterum, quod Aſpendi in Pamphylia popularem ſeditionèm, ac motum ex timore famis exortum Apollonius ſola præſentia, ac majeſtate, ne pronuntiata quidem ſyllaba, refrænavit, atque compeſcuit. Vidiſtin ſilentium, cui plus nervorum, & eloquentiæ? Tam miro certe ſilentio ejus viri facundia concedat neceſſe eſt, de quo canebat Virgilius.

Tunc pietate gravem, ac meritis ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus adſtant,

Ille

(*a*) Not. 18. in cap. 4. Syſt. Intell. (*b*) Tract. de Relig. &c. To. 3. cap. 18.
(*c*) Hor. Ar. Poet. v. 6.

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet (a).
Nam Apollonius verbis nullis eget, Pythagoræoque ſuo ſilentio id facile impetrat, quod homo diſertiſſimus, omnibuſque artis Rhetoricæ inſtrumentis ornatus vix, ac ne vix quidem propter ſummam rei difficultatem ſperare potuiſſet. Unum addo, quo Philoſtrati levitas pateat, ſæpe tam inficetum, inſulſumque eſſe hominem, ut imprudens ea tollat, & deſtruat, quæ de ſuo lectores credere juſſerat Apollonio. Sapientiſſimum virum, immo alterum quaſi Deum fuiſſe Apollonium in exordio ſtatim ſui operis perhibet; hunc ipſum tamen deinceps ad Indos proficiſcentem inducit, ut ab illius regionis ſapientibus erudiretur. Quam belle, quæſo, ſibi hæc, & egregie reſpondent? Divinus homo, qui beſtiarum linguas apprime callet, qui intimos animorum receſſus, ac latebras pervidet, qui miraculis Deum æquat, doctrinæ cauſſa iter ad Brachmanes inſtituit, qui tam erudite cum eo colloquuntur, ut non ſanos fuiſse homines non ſanus juret Oreſtes. Verum nihil eſt, cur hominis inconſtantiam mireris. Ita enim comparata mendacia ſunt. Eorum Architecti, quos omnium maxime eſse memores expediret, ut fide, ita memoria parum valent, ſuæque ipſimet ſæpenumero ſunt & levitatis præcones, & buccinatores infamiæ.

31. Sed hactenus de miraculis univerſe. Nunc disjectis, opinor, Spinoziani ſyſtematis fundamentis, hic reſtat actus, ut partes ſigillatim demoliamur, ſeu miraculorum, quæ ſacræ commemorant litteræ, veritatem, ac vim collocemus in tuto, eademque a frigidis Spinozæ calumniis protegamus. A Noetico autem Diluvio capiemus initium, ubi prodigium, velis, nolis, varium, ac multiplex agnoſcas, neceſse eſt, cum imbres præſertim continuati tot dies defluxerunt in terram, cum aquæ ex abyſso eruperunt, & rurſus cum aquæ ipſæ abiere; ut interim omittam alia, in quorum cauſſis, ac rationibus inveſtigandis inutiliter deſudares. Sed rei magnitudo, ac gravitas poſtulant, ut in ejus interpretatione paullo longiorem, accuratioremque operam collocemus, quo melius deinde Spinozæ reprimatur temeritas, qui eventum illum unius vix facit aſſis, Moſiſque de Diluvio teſtimonia non aliud ſignificare contendit, niſi multum aquæ pluiſse (b).

32. Pri-

(a) Virg. Æneid. lib. 1. v. 155. (b) Ibidem pag. 80.

32. Primum igitur certum, ratumque eſt, aquas totum, qua patet latiſſime, terrarum orbem conſtraviſſe, quidquid temere vel Iſaacus Voſſius, vel Peyrerius, vel Eduardus Stillingfleetus, vel Auctor quidem Anonymus [8] contra ſummam Scripturæ, veterumque Patrum auctoritatem, atque conſenſum ſtatuerint. Moſes enim, nec uno in loco, diſſertiſſime aſſerit, univerſam terram, editioreſque montes ab aquis fuiſſe obrutos, & ſepultos, periiſſe omnia, volucres, beſtias, homines, & quidquid uſpiam animatum eſt. Generalis profecto aquarum alluvio ſignificantius explicari non poteſt. *Factumque eſt*, inquit, *diluvium quadraginta diebus ſuper terram, & multiplicatæ ſunt aquæ, & elevaverunt Arcam in ſublime a terra. Vehementer enim inundaverunt, & omnia repleverunt in ſuperficie terræ..... opertique ſunt omnes montes excelſi ſub univerſo cœlo. Quindecim cubitis altior fuit aqua ſuper montes, quos operuerat. Conſumptaque eſt omnis caro, quæ movebatur ſuper terram: volucrum, animantium, beſtiarum, omniumque reptilium, quæ reptant ſuper terram: univerſi homines, & cuncta, in*

quibus

8 Diſſertat. Proluſoriæ de Diluvii Univerſal. quæ Genevæ prodiit anno 1667., iterumque edita Hallæ eſt anno 1705. Quamvis autem Auctorem Anonymum dixerim, conſtat nihilominus eſſe Abrahamum Myle, virum heterodoxum, atque a Romana religione alienum. Ipſe igitur omnium primus, ſi homini fides adhibenda eſt, in receptam de Diluvio ſententiam cœpit inquirere, ab illaque tribus præſertim nominibus ſibi abeundum putavit. I. Quod ſatis aquarum univerſæ terræ obducendæ in natura non ſuppetat. II. Quod Noe ætate multitudo hominum non eo uſque creviſſet, ut totum poſſent terrarum orbem incolere. III. Ex quo fit, ut Moſaicis teſtimoniis alia ab ea, quam ſpecie tenus præferunt, ſubjicienda ſit vis, & ſententia, ut pluribus etiam innoteſcit exemplis; ultrices vero aquæ extra Aſiæ fines probabiliter graſſatæ non ſint. Multus eſt Auctor in his argumentis verſandis, quæ tamen nos a propoſito non deterrent. Curſim ad extremum monet, ea fixa, ſtabilitaque ſententia, illorum ſcrupulos facile evulſum iri, *quibus ut Arca fuerit capax tot animalium ex univerſo orbe confluentium vereri ſubit.* Qua ſane in parte totius Geometriæ imperitum ſe imprudens patefacit. Licet enim ſumatur, Moſem de Arca loquentem non alios, niſi vulgares, uſitatoſque cubitos denotaſſe, probe tamen cum Buteone, Wilkinſio, ac Joanne Pelleterio oſtendi poteſt, Noeticam navim tantæ magnitudinis, amplitudiniſque fuiſſe, ut omnium animantium, rerumque genera, quæ introduci in illam oportuit, complexu ſuo aptiſſime contineret. Vide Diſſert. noſtram de Græca ſacrar. litter. editione a LXX. cognominata Interpretibus pag. 44.

quibus ſpiraculum vitæ eſt in terra, *mortua ſunt*. Gen. cap. 7. v. 17. quorum ſunt ſimillima, quæ ſcripſerat Moſes ſuperiori capite v. item 17.

33. Quamvis autem totius, vel univerſæ terræ nomine &c, aliqua tantum regio &c. ſoleat interdum a ſacris Auctoribus deſignari, cur tamen Moſaicas illas loquendi formulas hic circumſcribas, cauſsam non video. Cum Abraham e. g. Geneſ. cap. 13. v. 9. Lothum alloquens tuendæ pacis ſtudio, ait, *ecce univerſa terra coram te eſt, recede a me obſecro*, ſtatim apparet, locutum fuiſse Abrahamum de terra Chananæa, quam erat ex divina ſententia poſseſsurus, vel certe de terra illa, quæ utrique ante oculos obverſabatur. Similiter ſi attente expendantur alia huic affinia ſacrorum librorum oracula *Joſue cap. 2. v. 3. lib. 1. Reg. cap. 13. v. 16. lib. 3. cap.* 18. *v.* 10. *Iſaiæ cap. 13. v. 9.* cæteraque id genus, ex ipſis locutionibus, orationis contextu, & ſerie, rebus geſtis, tempore, aliiſque circumſtantiis evidentiſſime innoteſcet, univerſæ terræ vocabula, quæ inibi occurrunt, ἐμφατικότερως ſcripta eſse, Judæamque tantum, vel eam terrarum Orbis partem ſignificare poſſe, in qua aliquid contigiſse narratur. Aliter tamen de his locutionibus ſtatuendum eſt, quibus Moſes generalem aquarum alluvionem expoſuit, cum præſertim altera confirmet alteram, atque corroboret, in Hebræiſque exemplaribus ubique vox *Cal* occurrat, qua rerum univerſitas indicatur, ac multæ tandem, graviſſimæque rationes nos moveant, ne a ſimplici, hiſtorico, planiſſimoque Moſis ſenſu liberius diſcedamus.

34. Quo enim conſilio juſſiſſet Deus, tanto uti apparatu Noë in exædificanda Arca 100 annos inſumeret, in quam omnia poſtea animantium genera cogeret, cum & Noë familia brevi itinere mortem evadere, & animalia poſt Diluvium aliunde advehi, vel ſuppetere potuiſſent? Certe cum Deus ſtatutum habuit ſupplicio ignis in Pentapolitas animadvertere, Lothum admonuit, ut ſuæ, ſuorumque vitæ, ac ſaluti matura profectione conſuleret. Saltem non aves omnes, & volucres occidiſſent, quippe quæ in regiones finitimas, & ab aquis nudas, & vacuas evolaſſent. Quod caput eſt, maximeque rem continet, quomodo aqua, quæ altiſſimos montes, ubi Arca conſedit, totos 15 cubitos dicitur obtexiſſe, vi gravitatis in ſubjecta loca non fluxit, nec Arca ſuo concita-

ta

Digitized by Google

ta pondere per devexum montem deorſum abrepta eſt? Aquas, inquies, Deus, ne dilaberentur, continuit. Sed primum diſplicebit id Voſsio, qui tantopere in hac controverſia ab inducendis miraculis abhorreat. Deinde Scriptura, quæ diſtincte tum maris Rubri, tum Jordanis aquas diviſas, ac ſciſſas commemorat, portentum ejuſmodi admirabilitatis plenum non præteriret ſilentio, idque eo magis, quod omnes rei, de qua agitur, circumſtantias minutatim exponat. Varia quoque concharum, teſtaceorum, piſcium, aliorumque marinorum corporum genera, quæ in Italia, Gallia, Helvetia, Germania, Hiſpania, Belgio, Anglia &c. Woodvardo in primis, & Scheuchzero teſtibus, reperiuntur in montibus longo a mari intervallo diſsitis, multo nobis probabile pro generali Diluvio argumentum ſuppeditant: ejuſdemque univerſæ propemodum nationes conſervarunt diligenter memoriam Ægyptii, Chaldæi, Aſſyrii, Græci, Romani, Arabes, Muhammedani, Sinenſes, Americani, Huttentotti. Unde appoſite poſt Varronem, & Cenſorinum Grotius *(a)* obſervavit, omnium ferme gentium hiſtorias in Diluvium deſiiſſe. Veterum Scriptorum loco, ne brevitatis cancellos egrediar, unus loquetur Alexander Polyhiſthor. Hic apud B. Cyrillum *(b)* clariſsime affirmat, ſub Siſithro, ideſt Noëmo magnum excitatum fuiſſe Diluvium, illum vero Saturni monitu navim, vel Arcam fabricatum eſſe, navigandoque periculum una cum jumentis, atque volucribus evaſiſse.

35. Bene habet, inquis. Sed unde tanta aquarum vis, quæ toti terræ obtegendæ ſufficiat? Ad id enim, ſi Burneto *(c)* credimus, octo ſaltem Oceani requiruntur. Præterea Voſsii calculos nemo ignorat. Si ſuſpiceris cum Cornelio a Lapide, a Deo rarefactas fuiſse aquas, providendum eſt, qua deinde ratione ipſæ aquæ immenſúm Arcæ pondus ſuſtineant. Syſtema Burneti de diluvio opinantis, terram magno fragore diſruptam ſubſediſse, erumpenteſque ex cavernis ejus interioribus aquas totam late ſuperficiem occupaſse, eandem vero terram fuiſse montibus ante diluvium deſtitutam &c. tum ſacris litteris, tum Phyſicæ, tum Aſtronomiæ adverſatur; nec minus incerta, ac falſitatis ſuſpecta eſt Guillelmi Wiſthoni ſen-

(a) Lib. 1. de Verit. Relig. Chriſt. §. 16. (b) Lib. 5. adv. Julian.
(c) Theor. Tel. ſacra Londini edita an. 1681.

ſententia, quam auctor in libro de demonſtrata Diluvii cauſſa an. 1688 rurſus propoſuit, ubi Cometam, qui magnam aquæ ſuppeditaret copiam, invocavit. Utrumque ſane Scriptorem Leiddekkerus, Keillius, Chambres, alii uberrime confutarunt. Vide quoque, ſi placet, diſſertationem de Montium Origine, quæ Piſauri prodiit an. 1552. auctore Thoma Gabrinio. Reſtaret hoc igitur, ut ad Planetarum aquas, vel atmoſphæras confugeres. Sed multa te a propoſito deterrebunt, longum in primis temporis intervallum, quod aquis neceſſe eſt, ut a tam diſſitis regionibus ad terram uſque ſe conferant. Quæ cum ſint, unde, obſecro, aquas ad illam tam alte undequaque inundandam arceſſes?

36. Bona verba, quæſo. Flumine quaſi orationis me obruis, *immenſusque ruit profundo Pindarus ore* (*a*). Pacatiorem te velim. Nam in primis, unde aquæ prodierint in generali illa terræ alluvione noſtra ſcire non intereſt. *Multa ſunt*, accomodate reſponderet hic Seneca, *quæ eſſe concedimus, qualia ſint ignoramus* (*b*). *Numquid enim*, interrogat Auguſtinus, *negandum eſt, quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt, quod occultum eſt* (*c*). Lepidiſſima Capita! Abunde eſt, ut ſapientiſſimo, potentiſſimoque Deo infinitæ ſuppetant rationes, quibus incredibilem illam aquarum copiam invenire potuerit. Quis autem homuncionum ſtans pede in uno de conſiliis, ac potentia Dei definiat? Ago hic etiam cum Chriſtianis Theologis, qui illud Eccleſiaſt. cap. 3 meminiſſe probe debent: *in pluribus operibus ejus* (Dei ſcilicet) *ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ abſcondita ſunt, videre oculis tuis.... Plurima enim ſuper ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi.*

37. Verum neque eſt, cur tam facile animum in hac controverſia deſpondeamus, & quaſi ignorantiæ noſtræ convicti demittamus auriculas. Auguſtinus enim Calmetius (*d*), vir oppido in divinorum librorum intelligentia exercitatiſſimus, partim ex abyſſo, ſive ſubterraneis cavernis, ac ſpecubus, partim ex imbribus in terram effuſis aquas illas, quas quærimus, in magna ſane copia, multitudineque reperiet, neque id certe

te

(*a*) Horat. lib. 4. Od. 2. (*b*) Lib. 7. quæſt. natur. cap. 24.
(*c*) Lib. 1. cont. Acad. cap. 7. (*d*) V. Ejus Comment. in cap. 7. Geneſ. & Pelletier differt. de Arca Noë.

Google

te ſpernendis argumentis. Quibus ex fontibus aquæ emerſerint, Moſes Gen. cap. 7. v. 11. & 12. etſi non diſtincte, luculenter tamen expoſuit. *Rupti ſunt*, ait, *omnes fontes abyſſi magnæ*, *& cataractæ cœli apertæ ſunt*, *& facta eſt pluvia ſuper terram quadraginta diebus*, *& quadraginta noctibus*. Subtilius hic ego non diſputo, utrum abyſſi nomine marinæ, ac fluviatiles aquæ venire debeant, an vero aquæ in interioribus terræ receptaculis ab initio abditæ. Interpretes viderint. Nam utrum tandem intelligas, mihi perinde eſt. Sic enim rationes ſubduxerim. In ipſo rerum exordio aquæ, teſte locupletiſſimo Moſe, univerſum terræ globum circumdabant: *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, *& Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas* (a), quod etiam David omni aſſeveratione confirmat. *Fundaſti terram*, ait, *ſuper ſtabilitatem ſuam*, *non inclinabitur in ſæculum ſæculi*. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus*, *ſuper montes ſtabunt aquæ*; *ab increpatione tua fugient*, *a voce tonitrui tui formidabunt*. *Aſcendunt montes*, *& deſcendunt campi in locum*, *quem fundaſti eis*. *Terminum poſuiſti*, *quem non tranſgredientur*, *neque convertentur operire terram* (b). His Moſis, ac Davidis teſtimoniis generalis totius terræ circumluvio non obſcuris indiciis, ſive notis exprimitur. Enimvero aquæ illæ, quemcumque poſtea locum tenuerint, in nihilum non abiere; itaque ut olim in ipſis Mundi incunabulis univerſam terram circumfundebant, ſic Noë tempore e ſuis receptaculis, jubente Deo, erumpentes, eandem iterum inundare, & circumcirca obtegere potuerunt. Noëticum ergo generale diluvium partim ab aquis inferioribus, quæ ſe initio Mundi in abyſſos receperant, partim ab aquis ſuperioribus, ſive pluviis repetendum, quin neceſſe ſit, ut novas a Deo creatas fuiſſe aquas dicamus. Quærenti autem Voſſio, unde præciſe illa aquæ vis, multitudoque prodierit, audacter reſpondebo, inde omnino prodiiſſe, ubi eandem Deus in exordio Mundi conſtituit, poſtquam e terra reduxit, juſſitque aridam apparere. Ipſe vero, cujus intereſt, hunc nodum, ſi quidem poteſt, expediat.

38. Generali interim conſtituto Diluvio, ſponte propemodum ſua in medium procedunt miracula, quibus Spinozæ coerceatur audacia. Profecto tantum, ac tam mirum eventum ſine pluribus, eximiiſque prodigiis non contigiſſe, ex ipſo ejus

(a) Geneſ. cap. 1. v. 2. (b) Pſal. 103.

ejus prædictione colligitur. Etenim cum Deus ſuam Noemo de humano perdendo genere aperuiſſet ſententiam, *ecce ego*, inquit, *adducam aquas diluvii ſuper terram, ut interficiam omnem carnem* (*a*); quo fit, ut Philoſophos illos mecum meritiſſimo rideam, qui cauſſas unice naturales, invito Moſe, conquirunt, verenturque ad Deum confugere. Illuſtre igitur tribus præſertim nominibus miraculum in inſolenti pluvia invenimus, quæ totos quadraginta dies in terram effuſa eſt. I. Nubes uno, eodemque tempore plures regiones, tantum abeſt, ut univerſam terram, occupare non ſolent, quod venti ejuſdem vis, qui in aliqua regione nubes cogit, & congregat, alio ſoleat ſerenitatem inducere. Boreas in regionibus noſtris nubes disjungit, Conſtantinopoli, in lociſque finitimis congregat. Eaſdem Eurus in Italia coagmentat, in Gallia, Anglia, Hollandia, alibi diſtrahit. Quare cum per idem tempus vapores ubique terrarum in nubes ſe induere nequeant, efficitur, nec ubique terrarum effundi in terram imbres naturaliter potuiſſe. II. Defuerunt præterea vapores, a quibus tanta illa, quæ decidit, aquæ vis gigneretur. Etenim imbres in Noetica Mundi alluvione maxima præter conſuetudinem violentia, ac copia præcipitabant in terram, clariſſime id Moſe in hæc verba indicante, *& cataractæ cæli apertæ ſunt.* Vox enim *cataracta* in ſacris litteris ad exprimendos copioſiſſimos imbres, qui ex alto præcipites ruant, traducitur. Eſt ſiquidem *καταῤῥάκτη* Græca vox a verbo *ῥάσσω*, quod ſonat, *vi*, & *impetu decido*, oriunda, moriſque erat Græcorum, Latinorumque Scriptorum vocem ad ea Nili loca deſignanda uſurpare, ubi præceps deorſum ferebatur e rupibus, quemadmodum locupletiſſimis Strabonis, ac Plinii teſtimoniis erudimur. Græci ergo Moſis interpretes Hebræam vocem *feneſtras*, quæ hic tantumdem valet, *cataractas* reddidere, ut ſignificarent, effuſos fuiſſe in terram imbres qua ratione, & lege Nilus in ſubjectam planitiem ex editioribus locis effunditur. Quæ cum ſint, abſurde ſane non faceret, qui in hac controverſia ſumeret, plures aquæ pollices ſingulis quibuſque horis in Diluvio Noetico decidiſſe. Qui autem recogitet, quod Edmundus Halleius experiundo deprehendit, e vaſe amplo decem quadratos pollices tantum aquæ horarum duodecim

F ſpatio

(*a*) Gen. cap. 6. v. 17.

ſpatio abire in vapores, quantum digito cubico continetur, induſtria vero Sedilai conſtare, plus aquæ in vapores faceſſere, quam vaporum in pluvias, ſtatim is, etiam me tacente, perſpiciet, non poſſe a vaporibus tantam illam aquarum vim, ac multitudinem repeti. III. Naturalis denique pluvia cenſeri non pôteſt, quæ diebus ſaltem quadraginta 9 nunquam curſum, eundemque violentum, atque percelerem intermiſit, cum ventorum impetus, & aliæ cauſſæ pluvias identidem remorentur. Imbres igitur, vides, divinæ potentiæ, atque prodigio adſcribi debent. Quid enim addubites? Quando vel Deus optimus tibi ea de re teſtis eſt, & interpres? *Adhuc enim*, inquit, *& poſt dies ſeptem ego pluam ſuper terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus* (a).

39. Divini quoque Numinis viribus, & miraculo tribuendum, quod aquæ ex abyſſo, convulſis quaſi repagulis, ad obruendam terram eruperint, eamque ad aliquot menſes undequaque tenuerint. Nam ſive abyſſi nomine marinas, ac fluviatiles aquas, ſive aquas accipias, quæ in interioribus terræ receptaculis lateant, in utroque eventu contra inſitæ gravitatis vim & ſurſum attolli, & diu eo in ſtatu conſiſtere debuerunt. Si quis enim ad argumenti auctoritatem extenuandam objecerit, mare eſſe terra ſublimius, hunc ne audiendum quidem putaverim contentus ad Carteſianos remittere, qui a mari dum fluminum deducunt originem tantopere in id incumbunt, ne Hydroſtaticæ leges violare ad libidinem videantur. Dicere autem, marinas aquas aut vento, aut alia occultiori cauſſa abreptas magno in terram impetu irruiſſe, hoc unum ad ſummam oſtenderet, Deum cauſſis naturalibus fuiſſe uſum, quod facile non negaverim, miraculi tamen vim neque frangeret, neque enervaret. Habenda eſt enim tum altitudinis ratio, ad quam mare evectum eſt, tum vero diuturni temporis, quo ſtatum illum conſtanter retinuit: quibus explicandis effectibus nullæ cauſſæ naturales ſuppetunt, nulla

vis,

(a) Gen. cap. 17. v. 4.

9 Quid vero, ſi cum Oleaſtro, & aliis opineris, aquas non 40. ſed 150 continuos dies pluiſſe? Sane ubi dixerat Moſes Gen. cap. 7. v. 24. quod aquæ occupaverant *terram centum quinquaginta diebus*, paullo poſt e veſtigio addidit, *& clauſi ſunt fontes abyſſi, & cataractæ cœli*. Ibid. cap. 8. v. 2. Si imbres igitur effundi in terram cœpti ſunt, recluſis cataractis, tunc videntur deſinere debuiſſe, cum cataractæ ſunt occluſæ. Sed hæc ad Interpretes.

Digitized by Google

vis, niſi divinitus adjuvetur. Demus igitur, neceſſe eſt, potentiſſimum fuiſſe Deum, qui *aquas diluvii ſuper terram adduxerit interfecturus omnem carnem*; alioquin inſcite, mihi crede, nugabimur.

40. Sed nondum hic finis, neque modus miraculis conſtitutus. Etenim quemadmodum peculiari Dei juſſu, ac prodigio aquæ ad inundandum terrarum orbem e ſuis ſedibus, ac locis feſtinanter exceſſerant; ita, extraordinario flante vento ad illius nutum voluntatemque excitato, in priſtina receperunt ſe loca partim in abyſſos, partim in ſublime, unde deſcenderant, abeuntes. Quæ ſane res quoniam major erat, quam ut naturæ viribus præſtaretur, idcirco aſſignata eſt Deo. *Recordatus autem Deus Noe .... adduxit ſpiritum ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ* (a). Par ergo utrobique prodigium. Ac poteſt quidem ventus efficere (nihil enim libenter diſſimulo), ut aquæ in certam plagam celerius ferantur, bonamque partem abeant in vapores, Oceanum exhaurire non poteſt. Naturalem ventorum efficacitatem, ac vim deſcripſit his verbis lib. 6. Lucretius:

Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris poſſunt verrentes æquora ponti.

Plurimum tamen a vero diſtat, totum terrarum orbem aquis ad immanem altitudinem ita obductum, ut nihil Noemo ante oculos, præter cœlum, & aquas obverſaretur, a vento potuiſſe exſiccari, niſi in eo major aliqua, ac divinior vis latuiſſet. Certe ſi memoria, quod ſupra poſui (§. 38.) repetatur, ſingulis horis plures aquæ pollices de cœlo pluiſſe; deinde ad tempus, quo tellus exſiccata eſt, & ad Halleianum de vaporibus calculum (ibid.) cogitatio transferatur, concedendum hoc ſaltem erit, nullis naturalibus cauſſis tantum aquæ extenuari potuiſſe in vapores, quantum imbrium ex alto deciderat, etſi quis etiam ad Solis calorem, nedum ad naturalem ventum confugeret.

41. His igitur conſtitutis apparet, tot, ac tam illuſtribus in Diluvio fuiſſe opus miraculis, ut quem in portum ſe Spinoza recipiat, ſcire non poſſit. Accedit eodem, quod perpetuo Moſes ubi de immittendis, removendiſque a terra aquis commemorat, rem Deo tanquam cauſſæ effectrici, adeo-

 que

(a) Geneſ. cap. 8. v. 1.

que miraculo adjudicat, quaſi animo fore olim Philoſophos provideret, qui omne ab alluvione Mundi Noetica prodigium abſuiſſe contenderent. *Ecce ego adducam aquas Diluvii ſuper terram, ego pluam ſuper terram, adduxit Deus ſpiritum ſuper terram.* Audiſtin? Faceſſat hinc igitur Burnetus, faceſſat Wiſthonus, faceſſant reliqui cum ſuis ſyſtematis, connitanturque, ſi poſſunt, eventi hujus rationes, & cauſſas, ſublatis de medio prodigiis, in natura invenire. Commodum enim Perſianum illud huc quadrat

O curas hominum! O quantum eſt in rebus inane!

Quid illud præterea, quod *miraculo factum*, ait opportune Bochartus (*a*), *ut Leones, Pantheræ, Tigrides, cæteraque animantia, feritate depoſita, manſueſcerent, atque homini ſe ſubjicerent?* Neque enim Noemus aucupio, & venatione, ut inepte opinatus eſt Philo, in Arcam beſtias intromiſit, neque illæ admonitu, vel incitamento naturæ, ut Calmetius, aut natando, dum aquæ ingraveſcerent, ut Hugo, aliique ſentiunt, ſed divino prorſus inſtinctu in navim tanquam in domum intrarunt. Veriſſime, & appoſite Auguſtinus. *Non fuit iſta cura illius hominis, vel illorum hominum, ſed divina. Non enim ea Noe capta intromittebat, ſed venientia, & intrantia permittebat. Ad hoc enim valet, quod dictum eſt: intrabunt ad te, non ſcilicet hominis actu, ſed Dei nutu* (*b*); cum præſertim definitus, certuſque foret animalium numerus, quæ ſe in Arcam inferre, aut introire debebant.

42. Sed de Diluvio etſi pro argumenti magnitudine fortaſſe parum, at certe pro hujus opuſculi ratione pluſquam ſatis. Nunc ſi veterum Patriarcharum, qui Noëmum inter, ac Moſem floruerunt, facta illuſtria, & glorioſa in memoriam redigamus, permulta ſe nobis contemplanda miracula objicient naturæ viribus non adſcribenda. In his majores noſtri Babelicam linguarum confuſionem, urbium Sodomæ, & Gomorrhæ excidium, Saræ jam effætæ partum, ac plura alia numerarunt, quibus nos cum Cyrillo, Joanne Chryſoſtomo, Theodoreto, & Græcis pleriſque Patribus celeberrimum Jacobi artificium addendum cenſemus, quo divinus vir, Superis bene faventibus, rebus, ac fortunis ſuis conſuluit. Prodiit enim non ita pridem Jacobi Blondelli Medici ſcientiſſimi opu-

(*a*) Hierozoici lib. 1. cap. 2. (*b*) Lib. 15. De Civ. Dei cap. 27.

opuſculum, in quo *la Force de l'Imagination des Femmes enciente ſur le Fetus* accuratiſſime expenditur, & partim ratione, partim experientia, partim ſeverioribus Anatomiæ legibus commonſtratur, veſtigia, maculas, vitia, quibus humani fœtus in lucem notati eduntur, a maternæ imaginationis vi non oriri [10]. Tot ſane Auctor rationes attulit, & argumenta, ut velle cæteris, ſibi certe perſuaſiſſe videatur. Hinc igitur, aliis etiam rationum momentis adhibitis, effici non difficulter poſſet, non ideo ex Labani capris, & ovibus maculoſos fœtus extitiſſe, quod illæ dum coirent oculos in virgas variis coloribus diſtinctas intenderent, ſed rei exitum, & eventum inter prodigia veriſimillime collocandum. Sed nolo ſciens, prudenſque eo me demittere, ubi tanquam ratis in mari immenſo noſtra veheretur oratio. Quare ne præſcriptos huic lucubrationi brevitatis cancellos egrediar, juverit ad Moſem potius orationis curſum convertere, & rem fere per ſumma capita explicare.

43. Hoc de Moſe accepimus, non extitiſſe in poſterum *Prophetam in Iſrael, ſicut Moyſem, quem noſſet Dominus facie ad faciem in omnibus ſignis, atque portentis, quæ miſit per eum, ut faceret in Terra Ægypti Pharaoni, & omnibus ſervis ejus, univerſæque terræ illius, & coram univerſo Iſrael* (a). Fuere autem talia divini Numinis ſigna, quibus Moſes legationis ſuæ fidem Judæis, & Ægyptiis fecit, eo ſunt allata tempore, tanta animi confidentia, tam cito, tali legum naturalium commutatione, in tanto denique locorum intervallo, ut facile intelligamus, quidquid geſtum eſt, Dei unice vi, poteſtatèque accidiſſe. Ad Moſis voluntatem, & nutum virga in ſerpentem, aquæ in ſanguinem abeunt, mox veterem

(a) Deuter. cap. 34. v. 10., & ſequent.

10 Ex magna exemplorum copia, quæ eam in rem experientia prolixe nobis ſuppeditat, unum afferam, quo nihil teſtatius, nec illuſtrius. Londinenſem ſummo loco natam Mulierem, cum jaceret in lecto, feles tanto repente impetu aggreſſa eſt, arcteque adeo comprehenſam unguibus tenuit, vix uti ab illis infelix ſe mulier expedire potuerit. Sibi vero tantopere a periculo timuit, ut conciderit, ac defecerit. Tertio nihilominus menſe poſt Filiam miræ cujuſdam pulchritudinis edidit, in qua nihil feli ſimile, immo ne impreſſum quidem felis veſtigium, nota, ſignum apparuit. Quodque mirabilius videri debet, puella grandior natu facta cum felibus ſe identidem delectabat, identidem etiam illas plectebat, quaſi illatas Matri injurias injuriis ulciſci vellet. Blondellus ibid. pag. 18.

rem formam recuperant, ex pulvere ſciniphes prodeunt, immenſa propemodum vis ranarum e lacubus, muſcæ concurrunt undique moleſtiſſimæ, paſſim fatalibus ſauciata vulneribus moriuntur animantia, grando præcipitat, fulgurat, tonat, hinc locuſtæ ſæviunt, herbas, agros diripiunt, lamentis interim omnia, gemitibuſque circumſonant. Quid Moſes? Tantum minatur, minas quo tempore id eventurum prænuntiat, pœna conſequitur, palam, clam nihil præparat, ſed unam cœleſtem opem implorat.

44. Tot porro, ac tam miros eventus, quales acervatim deſcripſimus, humanis artibus, vel Ægyptiorum, qua plurimum valebat Moſes, philoſophiæ tribuere, ſane perinde eſt, atque omnem humanitatis ſenſum, & rationem exuere. Nec quiſquam, ut arbitror, immutatam a Moſe vim hominum imaginatricem cauſſabitur. Nam propterquam quod cum ſacra id pugnat hiſtoria, plura ſimul in unoquoque componerentur miracula, quod facit contra Spinozam. Præterea ſuperiora prodigia dolis Magicis, atque Beelzebub adjudicari non poſſunt tum multis nominibus, tum quia ſi Satanas in ſeipſum dividitur, regnum ejus qui ſtabit (*a*)? In Deum igitur referri debent. Prodigia enim Magorum ex tota Moſis narratione innoteſcit, vel occultiori naturæ arte, vel quod plerique cum Auguſtino, & B. Thoma opinantur, ingenio, ac viribus Dæmonum contigiſſe: quapropter nequeunt miraculis, quæ proprie dicimus accenſeri (§. 17. 18.). Nam quod Hebræi altero poſt exitum ab Ægypto menſe impiiſſime a Deo deſciverint, ac Vitulo divinos honores per ſummum nefas detulerint, hoc unum mirifice probat, fuiſſe illos ſtupidos, bardos, ingratiſſimos, duræ cervicis homines, ut ſæpe veteres conqueruntur prophetæ; ſed qui Moſis miracula, eorumque vim labefactare poſſit, equidem non intelligo.

45. Teneo tamen, quibus ſe armis, & opibus tueatur Spinoza. Etenim miracula, ait, plures ſemper circumſtantiæ comitantur, quæ licet a Moſe, cæteriſque ſacris auctoribus prætermittantur ſilentio, nihilominus clare ob oculos ponunt, eadem naturales cauſſas requirere. Ut Ægypti ulceribus vexarentur, oportuit, ut Moſes favillam in aërem ſpargeret. Locuſtæ etiam ex juſſu *Dei naturali, nempe ex vento orien-*

(*a*) Lucæ cap. 11. v. 16.

orientali integro die, & nocte ſtante Ægyptiorum regionem appetierunt, & vento occidentali fortiſſimo eandem reliquerunt ... Quare credendum, quamvis circumſtantiæ miraculorum, eorumque naturales cauſſæ non ſemper, neque omnes enarrentur, miracula tamen non ſine iiſdem contigiſſe. Adde nunc ſtilum poëticum, quo res deſcribuntur, ſtatimque Moſis prodigia uno ictu in nihilum recident (*a*).

46. At at. His armis Spinoza neque ipſe ſe tegit, nec nocet. Nam quas Ægypto calamitates, & plagas ſuis Moſes portentis impoſuit, divino quodam ſpiritu animatus prænunciabat, eædem ad illius nutum, punctumque temporis in contumacem populum ſæviebant, ſimiliterque ceſſabant, ſolis denique Ægyptiis, non Hebræis finitimis cladem, & perniciem afferebant. Quocirca puerilem prorſus in modum Spinoza miraculorum circumſtantias fuiſſe a viro divino ſilentio prætermiſſas conqueritur. Quis manu, quæſo, non tentet, cinerem, vel favillas a Moſe ſurſum projectas divini potius furoris indicium, quam idoneum fuiſſe inferendæ cladis præſidium? Nulla hic enim effectum inter, & cauſſam, nempe inter ulcera, ac favillas, neceſſitudo, cognatio, affinitas. At Locuſtæ vento in Ægyptum delatæ, vento flante contrario, in mare abſportatæ. Quis abnuat? Cum tamen ventus non naturaliter, ſed jubente Deo, virgam vix Moſes in ſublime ſuſtulit, flaverit, perſpicuum, ac planum eſt, ab hac circumſtantia Moſaici prodigii ſplendorem, & gloriam nullo modo obſcurari. Præterea Moſes ventum, qui Locuſtas in Ægyptum induceret, excitatum iri prædixerat, & ſtato quidem tempore; ex quo novum, planeque illuſtre habes nobiliſſimi prodigii argumentum. Sed agamus liberaliter, concedamuſque profano Philoſopho, quod res ipſa non patitur, ventum hunc ſecundum naturæ leges opportunè flaviſſe. Mirum igitur eſſe debuit tum venti, tum Locuſtarum ingenium. Etſi enim Locuſtæ illius impetu violenter abreptæ Ægyptiorum agros vaſtaverint, Hebræorum tamen rebus, & prædiis inuſitato quodam clementiæ genere pepercerunt. Ultra Ægyptum ne tranſverſum quidem unguem auſæ ſunt progredi. Numquid igitur aliud? Quod enim hic nebulo ſuperius tacite ſumpſerat, eſſe ventum divinæ modum, ſeu partem ſubſtantiæ ſuis loco, & tem-

(*a*) Spin. cap. 6. pag. 76.

Digitized by Google

& tempore pro merito refutavimus (§. 12.). Miracula, inquit, Poëtarum ritu ſcribuntur. Mendacium convictum rebus, & teſtibus, ſi præſertim de decem plagis agatur, quas Ægyptus accepit. Hiſtorici enim, non Poëtæ perſonam, ut ex ſola ejus lectione innoteſcit, Moſes ſuſtinuit, & quæ narrat prodigia, in aliis divinis libris ſæpenumero, idque verbis graviſſimis, confirmantur. Grandinis verbi cauſſa procellam a Libri Sapientiæ Auctore ita deſcriptam accepimus. *Negantes te noſſe impii per fortitudinem brachii tui flagellati ſunt: novis aquis, & grandinibus, & pluviis perſecutionem paſſi, & per ignem conſumpti. Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat* (*a*). Quo teſtimonio vel ſolo intelligitur, impudentiſſime, ut docui, Spinozam mentiri, ejuſque mendacium habere firmamenti nihil, nec virium.

47. Age nunc expendamus particulatim horribiles tenebras, quæ univerſam Ægyptum trium dierum ſpatio ita occuparunt, ut nemo agnoverit alterum, nec pedem e loco moverit (*b*), interea dum terra Geſſen, ubi morabantur Hebræi, luce puriſſima colluſtrabatur. Ejuſmodi tenebræ vel a detentis radiis Solis, vel a quadam craſſiori nebula, vel a ſpiſſo, denſoque fumo duxerunt originem. Quæcumque fiat optio, in uno miraculo plura ſemper coiviſſe fatendum eſt. Si primum: ergo radii fuere cohibiti contra eorum naturam, ac vim, deinde cohibiti in ſola Ægypto, ac tertio illuſtrata interim terra Geſſen, quod unus Solis creator, atque opifex Deus præſtare poteſt. Nam & lumen a Sole continenter emanat, &, ut loqui amant Philoſophi, in ſphæram quaqua verſus diffunditur. Si ſecundum; multa rurſus ſe nobis miracula commodum offerunt. Nebulæ enim, ut Niewentitius, & Muſſchenbroekius docent, experientia vero ipſa patefacit (*c*), ab exhalationibus, vaporibuſque potiſſimum gigni ſolent, qui ex terra lente attolluntur, aut ex altiori aeris regione ſenſim relabuntur deorſum, adeo ut in eodem loco ſuſpendi, vix progredi videantur. Tenebræ autem, quæ inobſcurarunt Ægyptum, ad nutum Moſis una coaluerunt, temporiſque puncto ceſſarunt. *Extenditque Moyſes manum in cœlum, & factæ ſunt tenebræ horribiles in univerſa terra Ægypti*

(*a*) Cap. 16. v. 16. 17. (*b*) Exod. cap. 10. v. 23.
(*c*) Nievvent. de Exiſt. Dei lib. 2. cap. 2.

pti tribus diebus (*a*). Nulla naturæ vi eo uſque denſari nebulæ poterant, ut manibus tangerentur, vetante id minori aeris gravitate ſpecifica, in quo aere inſident; multoque minus fieri naturæ legibus debuit, ut tanta undique craſſitudine operirent Ægyptum, quin etiam regionem Geſſen paullatim pervaderent. Tantam rurſus, ſibique ſemper conſtantem craſſitudinem tres continuos dies tueri ſine novo prodigio nequiviſſent, cum vel actione Solis, aut frequenti motu aeris, vel quod etiam quodam quaſi æſtu inter ſe effervefcant, nunc rarefiant, nunc penitus diſſipentur, nunc in terram corpuſculorum Chymicorum inſtar præcipitent. Nec vero negaverim, tantam a nebulis interdum gigni, atque oriri caliginem, ut fere proximorum conſpectum nobis eripiant. Id enim neminem præterit. Verumtamen neque tanta eſt craſſitudo, vel crebritas, ut nebulæ nihil lucis traiiciant, neque momento temporis coeunt, neque tandiu permanent, neque poſtremo tam certis finibus continentur, quin alio facillime excurrant. Itaque, cum hæc ita ſe habeant, horribilium tenebrarum, quæ toti offuſæ Ægypto ſunt, cauſſa, vel ratio a naturalibus nebulis duci nequit. Prætereo loci, temporis circumſtantias, tum alia plura, quæ facile hic acutioribus Phyſicis venirent in mentem [11]. Ac ſimilia quidem cogitabis de fumo. Nam ſi quem hæc ſuſpicio inceſſeret, quod nubes craſſiſſimæ genuerint tenebras, is graviores adhuc difficultates offenderet.

48. Non multo poſt Hebræa natio de Ægypto abiit, auſpicatoque medium mare Rubrum ſiccis pedibus tranſiit. In hujus conſpectu prodigii Livius ſane, & Virgilius mirari lambentes ignes deſinerent, neque hic tantopere jactaret illud notiſſimum:

G *Ecce*

(*a*) Exod. cap. 10. v. 22.

11 Caligo, verbi gratia, eo Ægyptiis tetrior, portentoque ſimilior videri debuit, quo minus Ægypti regio (Vide Proſp. Alpinum Medic. Ægypt. lib. 1. cap. 7.) nebulis obnoxia eſt, & quo rarius vel cœlum nubibus illuc obducitur, vel terra pluviis, atque imbribus irrigatur. Cauſſa de multis illa una eſt, quod Ægyptus montibus careat, in quorum faſtigiis vapores in ſublime delati vel in nebulas, vel in nubes coguntur, ut norunt Philoſophi. Cæterum cum tenebræ magna craſſitudine, & crebritate, ut diximus, circum Ægypti regionem conſtiterint, *ubicumque vero habitarent filii Iſrael lux eſſet* (Ex. cap. 10. v. 23.), probe intelligis, præter alias, continuitatis etiam legem aperte hic violatam fuiſſe. Conſ. Not. 3.

Ecce levis ſummo de vertice viſus Juli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molles
Lambere flamma comas, & circum tempora paſci (*a*).

Hiſtoriam ecce tibi breviſſime. Cum Hebræi ex Ægypto profecti ad oram maris Rubri veniſſent, atque a tergo ab inſequenti Pharaonis exercitu, a læva, & dextra a præruptis ſaxis, & montibus, e regione autem a maris aquis quemcumque ſibi effugiendi aditum interclusum conſpicerent, animis conciderunt, omnemque de ſalute ſpem cœperunt abiicere. In hoc ſummo vitæ diſcrimine Moſes divinam opem enixe imploravit, cum ecce, *eleva virgam tuam*, reſpondit Deus, *& extende manum tuam ſuper mare, & divide illud: ut gradiantur filii Iſrael in medio mari per ſiccum* (*b*). Paullo ergo poſt cum dicto audiens *extendiſſet Moyſes manum ſuper mare abſtulit illud Dominus, flante vento vehementi, & urente tota nocte, & vertit in ſiccum, diviſaque eſt aqua. Et ingreſſi ſunt filii Iſrael per medium ſicci maris. Erat enim aqua quaſi murus a dextera eorum, & læva* (*c*). Hac ratione, & via populum Deus ſuum a formidinum terrore, certoque mortis periculo liberavit. Immobiles vero ſtetiſſe aquas, bipartitas fuiſſe, ſciſſas, avulſas, ipſumque medium mare Hebræorum copias trajeciſſe, adduci in dubitationem non poteſt. Id enim & ſæpe alias Moſes diſertiſſime tradidit (*d*), & cæteri ſacri Scriptores David (*e*), Auctor Sapientiæ (*f*), Iſaias (*g*), Judith (*h*), Habacuc (*i*) mirum in modum cum illo conſentiunt, ut nihil idcirco neceſſe ſit profanorum etiam Scriptorum, Diodori præſertim Siculi, & Artapani ad rem confirmandam recitare teſtimonia.

49. Complicata ergo habes miracula, quæ eludere Spinoza non poſſit. Nam everſis Hydroſtaticæ legibus 1. diviſæ, ac bipartitæ ſunt aquæ, atque ita ſane, ut via in medio mari Hebræis ſterneretur ampliſſima. 2. muri inſtar utrinque conſtiterunt immobiles. 3. jubente Moſe, in priorem receperunt ſe locum, ut exercitum Ægyptiorum opprimerent, quod rurſus certiſſimæ motus legi adverſatur. Negare enim Spinozæ diſcipuli, & eorum ſimiles nequeunt, quod magno Philoſophorum

(*a*) Æneid. lib. 2. v. 682. (*b*) Exod. cap. 14. v. 16. (*c*) Ibid. v. 21. 22.
(*d*) V. cap. 15. Ex. (*e*) Pſal. 77. & 113. (*f*) Cap. 10. v. 17. & 18. cap. 19. v. 7. (*g*) Cap. 63. v. 11. (*h*) Cap. 5. v. 12. (*i*) Cap. 3. v. 8. & 15.

rum conſenſu a Newtono (*a*) ſtatutum eſt, nullum corpus ſuapte natura a quiete ad motum tranſire. Poſtremo ſive cum Rabbino Samuele opineris, Hebræos ſubſtratum, ſolidumque mare ambulaſſe, ſeu verius cum pleriſque Interpretibus dixeris, excitum a Deo ventum imum maris fundum momento temporis ſiccaviſſe, utrum tandem malis, quartum tibi occurrit utrobique miraculum.

50. Non eſt, quod Spinoza, præeunte Joſepho (*b*), reſpondeat, rem totam ad reciprocum maris æſtum, quem callide obſervaverit Moſes, referri oportere. Etenim opinionis hujus commentum, quam ex parte complectitur Clericus (*c*), omnino ſacræ litteræ delent, nullum uti tergiverſandi locum relinquant. Nam ex pluribus, maximeque teſtatis illarum oraculis, Hebræum populum non per littora tunc temporis a mari deſerta, ſed per medias ejuſdem aquas ſuſcepiſſe iter didicimus (§. 48.). Quis autem neſciat, amabo te, maritimi æſtus vi bis aquas quotidie ad littus accedere, bis ab illo ſenſim recedere, nunquam tamen medium maris alveum nudum ab aquis, & vacuum, ſive ſiccum relinqui? Quod ſi Moſes traducturus exercitum marini æſtus occaſionem captaſſet, rem profecto nec populus inuſitati prodigii, vel potius monſtri loco habuiſſet, nec pro portento divinus vir oculatis teſtibus venditaſſet. At enim Hebræi nihil de æſtu maris audiverant. Primum neminem tibi illud facile aſſenſurum putaverim. Deinde cum ſecundum littus incederent, nonne poſtea de naturali hoc eventu fieri poterant certiores, Ducemque, atque Imperatorem ſuum malæ fidei, ac fraudis arguere? Ad hæc niſi Hebraica natio, at certe Ægyptii Erythræi maris æſtnm cognoverant. Quocirca nec ita inopes fuiſſent conſilii, nec vitæ ſuæ adeo negligentes, ut redeuntibus ad littus aquis ſe ſe ultro enecandos objicerent. Poterant enim, cum primum aquas maritimas ſe ad littus recipere animadvertiſſent, ab imminenti periculo ſe ſtatim ſubducere, ii ſaltem, qui propius abfuiſſent a littore.

51. Atque hæc impudentiæ hominum caſtigandæ ſufficerent, qui a maris æſtu erroris ſui præſidium, patrociniumque conquirunt. Sed quo ejus opinionis levitas penitus conſu-

(*a*) Princip. Leg. Motus (*b*) Antiq. lib. 2. cap. ult.
(*c*) Differt. de traject. mar. Idumæi.

Digitized by Google

futetur, juvabit paucis ob oculos ponere, quod ſi Hebræi iter prope littus feciſſent, ſatis ſpatii non habuiſſent, nec temporis, ut incolumes Erythreum mare trajicerent. Nota enim in vulgus, & pervagata res eſt, inter adverſum, averſumque maris æſtum ſpatium horarum 6, & min. 12. intereſſe. Quibus autem in locis vehementiores æſtus gignuntur, aqua ne 70 quidem pedes verſus littora adducitur. Nam prope Briſtoliam, ut Samuel Sturmius obſervavit, dum in Æquinoctiis Luna Soli conjungitur, mare ad pedes circiter 45, prope S. Maclovium in oppoſitis Galliæ, Angliæque littoribus ad pedes 60, paullo plus, intumeſcit (*a*). Statue, Erythræum mare in vehementiſſimis æſtubus a littore 150 paſſus diſcedere, latitudinem vero freti, qua maxime alveus cogitur, in anguſtumque contrahitur, 300 dumtaxat paſſus patere. Majori ſane erga adverſarios æquitate uti non poſſumus. Numquid igitur horarum ſex intervallo potuit univerſus Hebræorum exercitus id ſpatii, etſi breviſſimum ſit, peragrare? Non hercle ſibi hoc inducent in animum, ut credant, qui quantum agri, vel loci paullo majores exercitus poſtulent, vel ipſi viderint, vel fando audiverint. Cenſebantur enim Hebræi ad bis decies centies hominum millia (*b*). Adde nunc ſupellectilem, carros, impedimenta exercitus, qui ſecum totius Ægypti opes abduceret, ac luce meridiana clarius conſtabit, fieri nunquam potuiſſe, ut immenſa fere hominum multitudo cum magno rerum impedimento 300 paſſuum iter ſex horarum ſpatio in madida præſertim arena conficeret. Fruſtra igitur a Spinoziſtis ad celeberrimi miraculi vim elevandam marinus æſtus producitur [12].

52. Qui-

(*a*) V. Acta Acad. Pariſ. an. 1710. 1712. &c.

(*b*) V. Calmet. De Transfret. Eryt.

12 Quod attinet ad Joannem Clericum, is etſi prodigium in Erythræi maris trajectione factum agnoſcat, me tamen judice, extenuat, hominiſque ſententia cum narratione Moſaica vix, ac ne vix quidem cohæret. Sic enim opinatur vir doctus, æſtum in mari Erythræo per id temporis ferbuiſſe, Deum vero opportunum, inſolitumque ventum excitaſse, qui & æſtum augeret, & majorem alvei partem recluderet, ſimulque aquas, ne ad littus diffluerent, diutius contineret. Quæ niſi cum Moſaica hiſtoria aperte pugnant, quid illi contrarium eſſe poſſit, plane non video. Vide §. 48. In hac enim ſententia aquæ receſſiſſent a littore, at diviſæ, ſectæ, utrinque inſtar muri ſtetiſſe, Hebræi vero per medium mare habuiſſe iter dici nullo pacto poſſent. Meta-

pho-

52. Quibus autem divini Numinis ſignis Hebræi medium mare Rubrum lætitiis omnibus incedentes tranſmiſerant, iiſdem quoque, Duce poſtea Joſue, Jordanem fluvium, aquis ex una parte inſtar parietis ſtantibus, exſiccatoque alveo, tranſierunt. Eadem hic igitur contra Spinozam argumenta recurrunt, quæ ſupra (§.49.) ex aquarum natura protulimus, ut ſupervacaneum ea de cauſſa arbitrer in re cognita, probeque explicata diutius immorari. Illud omnino non prætereundum ſilentio, conſulto fuiſſe ab Auctore Libri Joſue monitum, Jordanem per id temporis magna aquarum abundantia ripas prætervectum, *omnemque populum per arentem alveum tranſiiſſe* (*a*). Sic enim egregie cavit, ne quem fortaſſe de Spinozæ gregalibus deridicula illa Joſephi Hebræi (*b*) ſuſpicio commoveret tale, ac tantum deprimentis miraculum, quaſi Iſraelitæ, imminutis aliquam partem aquis, amnem vado trajecerint.

53. Egreſſis e Jordane Hebræorum copiis, Joſue divino fidens præſidio ad expugnandam urbem munitiſſimam Hierichuntem progreditur. Huic expugnationi Dei digitus, qui portas æreas conterit, & vectes confringit ferreos (*c*), intervenit. Septimo enim ab obſidione die, poſtquam milites ſepties urbem forinſecus circumiſſent, Sacerdotibus buccina clangentibus, totoque vociferante populo, repente mænia magno ubique impetu corruerunt. Naturalis, quæ hanc ruinam ederet, cauſſa nulla eſt; non terræ motus in primis, ut etiam indoctiſſimi intelligent, nec aer, cum aeris vires ſeptem buccinarum ſonitu in reciprocos tremores acti firmiſſimis disjiciendis mænibus prorſus impares videantur; id, quod, niſi abjecti temporis pœnitendum foret, vel unius poſſem Caroli Taglini doctrina (*d*) copioſiſſime perſequi. Pulveris pyrii

phorice, inquit Clericus, dicuntur aquæ ab utroque Hebræorum latere inſtar parietis conſtitiſſe. Falſo. Ea ſiquidem ſimilitudo eſt, non metaphora, ut adjecta particula *quaſi* declarat. Quamvis autem lateret in verbis metaphora, adhibetur tamen ad rem, quæ contigit, deſignandam, nempe ad ſignificandum aquarum in duas contrarias partes diſceſſum, tum vero ſtationem, & quietem. Erant, pergit ille, hinc lacunæ, inde autem aquæ a vento cohibitæ. Admittantur lacunæ; at ne ſic quidem dici proprie poſſent aquæ bipartitæ, & diviſæ, multoque minus utrinque inſtar muri conſiſtere. Argumentum vero, quod Clericus ex quibuſdam hiſtoriarum monumentis deſumit, Petrus Bælius copioſiſſime confutavit. Nobis longiores eſſe non licet.

(*a*) Cap. 3. v. ult. (*b*) Lib. 5. Antiq. cap. 1. (*c*) Pſal. 106.
(*d*) Lib. 2. de Aere cap. 2.

rii origo plane recentior eſt, quam ut ad illum Spinoza noſter confugiat. Caſu enim de hoc primum cogitavit anno circiter 1230. Rogerius Baco, natione Anglus, Sodalis Franciſcinus, in uſus vero publicos protulit anno circiter 1380. Bertholdus Schwartus in Dania, vel in Germania ex eadem S. Franciſci Familia (*a*). Reſtat, ut miraculum occultis cuniculis tribuatur. At neque Joſue fraudulentus habendus homo eſt, nec fraudis conſcia tanta militum multitudo ſimulatum prodigium occultaſſet. Quare cum Hierichuntinæ urbis ruinam nulla cauſſa naturalis ediderit, potuerit tamen naturæ viribus effici, ruina illa in tertia miraculorum claſſe, quæ miracula quoad modum vocavimus, certiſſime collocanda eſt (§. 8.). Nempe, ut divinitus Paulus ait, *fide muri Jericho corruerunt circuitu ſeptem dierum* (*b*).

54. Longe tamen illuſtrius admirabilis ſe divini Numinis vis patefecit, ac prodidit, cum Deum precante Joſue, protinus cœleſtia corpora a motu ad quietem redacta ſunt, *ſteteruntque Sol, & Luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis*. Et ſane, *nonne ſcriptum eſt hoc in Libro Juſtorum? Stetit itaque Sol in medio cœli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei. Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies* (*c*). Idem aperte teſtatus eſt Habacuc; *Sol, & Luna*, ait, *ſteterunt in habitaculo ſuo* (*d*); tum Jeſus Sirach, qui Dei admiratus potentiam, *an non*, inquit, *in iracundia ejus impeditus eſt Sol, & una dies facta eſt quaſi duo* (*e*)? Hiſce autem, ac tam manifeſtis teſtimoniis omnes vel Maimonidis, vel Davidis Kimchi, vel Peyrerii, Spinozæ, Grotii, Clerici deliræ opiniones refelluntur. Vim enim ſingulæ ſacris litteris inferunt, quæ nec loquuntur poetice, nec novum corpus Solis vicarium divinitus creatum innuunt, nec lucis refractioni, Paraſelenis, Parheliis locum relinquunt, ſed Solem, ac Lunam reipſa conſtitiſſe ſignificant. Accedit, quod Parhelia, & Paraſelenas qui advocant, iidem oſtendunt, ſe parum in phyſicis profeciſſe. Parhelia enim tantum abeſt, ut ad diem continuum durare poſſint, quin diluantur, ut vix, & quidem interdiu, quemadmodum obſervavit Hugenius

(*a*) Vid. Nollet Lect. 14. poſt 17. Exper.
(*b*) Ad Hebr. cap. 11. v. 30. (*c*) Joſue cap. 10. v. 13. & 14.
(*d*) Cap. 3. v. 21. (*e*) Eccleſiaſt. cap. 46. v. 5.

nius (*a*), quatuor horarum intervallo colluceant. Gignuntur autem in noſtri aeris regione non longe a Tellure, cujus rei illud eſt argumentum vel maximum, quod vix duobus in locis, brevi licet intervallo diſſitis, videantur. Parhelia enim, ut ſcribit Muſſchenbroekius (*b*), anno 1734. die Februarii 22. Harlemii animadverſa haud apparuere Ultrajecti, uti & duæ Paraſelenæ eodem anno conſpectæ Leydæ Ultrajectenſium oculos effugerunt. Cum ergo Parhelia in Telluris vicinia generentur, ea poſt Solis occaſum quamprimum diluantur, neceſſe eſt, quod rurſus Grotii, Clerici, aliorumque opinionem a fundamentis labefacit. Jam cum naturæ ordine, ac legibus pugnat, ut Paraſelenæ, & Parhelia eodem ſimul tempore, diurno potiſſimum, in cœlo compareant. Etenim Lunæ radii multo imbecilliores ſunt, quam ut, illuceſcente die, ita ab oppoſitis Lunæ nubibus reflecti poſſint, ut Paraſelenæ ſpeciem nobis exhibeant. Nam in magna Solis altitudine ipſa vix Luna ab hominibus luce directa conſpicitur. Enimvero teſtatur Joſue, Solem non tantum, verum etiam Lunam conſtitiſſe; *ſteteruntque Sol, & Luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis*. Imprudenter igitur faciunt, qui eventi hujus cauſſam reddituri Parheliis, ac Paraſelenis confidunt. Tandem in re, de qua agimus (reliquas enim rationes ſtudio brevitatis omittimus), nec locus, qualis eſt Palæſtina, nec tempus, quod de Rabbinorum ſententia erat æſtas, ſatis apte conveniunt. Novimus enim Paraſelenas, atque Parhelia per hiemales plerumque dies, tum locis, atque temporibus frigidis apparere (*c*).

55. Nec objectet hic aliquis, ſtationi illi Solis, ac Lunæ grandinem præcurriſſe. Nam & grando, quæ de cœlo decidit, multis nominibus miraculo adſcribenda. Etenim I. non uſitatam pluiſſe grandinem, ſed pluiſſe lapides putandum eſt, quemadmodum qua teſtimoniis, qua rationum momentis perſpecte Calmetius explicavit (*d*). Et ſane divinæ litteræ tradunt, quod dum Chananæi fugam arriperent, *Dominus miſit ſuper eos lapides magnos de cœlo* (*e*). Si autem de ſola grandinis pluvia ageretur, nunquam plane uſurpatum fuiſſet vocabu-

(*a*) Diſſert. de Cor. & Parhel. (*b*) Elem. Phyſ. §. 1297.
(*c*) Muſſchenb. ibid. (*d*) Diſſert. de Pluvia Lap. in Chan.
(*e*) Joſue cap. 10. v. 11.

bulum lapidum, & magnorum lapidum, neque auctor divinus tam diſerte pluiſſe lapidibus ſcriberet. Ut enim egregie Auguſtinus *cum pluit terra*, inquit, *cum pluit creta*, *cum pluit lapidibus*, *non ut grando appellari ſolet hoc nomine*, *ſed omnino lapidibus* (*a*). II. Sive lapidibus, ſive ſola grandine pluerit, grando illa tamen, quæ Amorrhæorum exercitus ad internecionem uſque proſtraverat, nulla in parte Hebræorum læſit copias extremum a tergo agmen hoſtium inſequentes; eoque nomine in prodigiorum numerum ſine dubio referri debet. III. Spinoziſtæ ea nobis opponunt, ut vix, ac ne vix quidem ipſorum cohærere videatur oratio. Nam cum Parhelia juxta receptam interpretationem Hugenii ex cylindris quibuſdam in glaciem concretis interius coaleſcant, qui fieri potuit, ut, aere ob effuſam grandinis pluviam conglaciantibus exhauſto particulis, tam facile, ac cito Parhelium poſtea pingeretur? Quid quod ſi Parheliorum tempore ex alto aliquid decidit, id poſt Parheliorum occaſum decidiſſe deprehenſum eſt? Si enim vel imbribus, vel nive pluit, obſervarunt pluiſſe Philoſophi, decoloratis jam, evaneſcentibuſque Parheliis (*b*).

56. Pluvia igitur, in quam inquiſivimus, nedum Solis, & Lunæ quies, citra varium, ac multiforme miraculum explicari non poteſt, quemadmodum nec ſine divino, inuſitatoque portento contigit Ezechiæ Regis ætate, ut Solis umbra in horologio Achaz decem retro lineas ad Iſaiæ nutum rediret. Equidem non ſum ignarus, quæ, & quot profani homines Dei æque, ac religionis oſores commenti ſint, ut hoc miraculum vel plane tollerent, vel enervarent; ſed illorum ineptiæ, vel melius fabulæ tantum abeſt, ut nos commoveant, quin potius faciant in ſuſcepta ſententia firmiores. Age, rem penitius indagemus, & tribuamus in partes. De tribus unum in re, de qua agimus, accidit. Vel enim ſimul cum umbra Princeps ſiderum Sol, vel umbra tantum in horologio Achaz regreſſa eſt; ſi vero umbra tantum redivit, eventus hic inopinato cuidam Parhelio, vel cuicumque alteri refractioni luminis tribuendus. Si una cum umbra retro Sol motu contrario commeavit, prodigia percenſere vix queo.

quo-

(*a*) Lib. 3. de Civ. Dei cap. 31.

(*b*) Jo. M. de Turre in Natur. Scientia Tom. 2. §. 889.

Planetarum motum de Newtoni ſententia, Leibnitianorum quoque firmata conſenſu, vires duæ gravitatis, & projectionis efficiunt, quibus ſimul ſapientiſſima lege temperatis, Ellipſes illi circum ſyſtematis centrum [13] deſcribunt. Vis ergo utraque præter naturam immutata. Enimvero Solis motus cum Planetarum motibus arctiſſime cohæret, cumque iis harmoniam facit; ne ergo incredibilis totius ſyſtematis confuſio, ac perturbatio, quæ divinam dedecet ſapientiam, oriretur, Planetæ etiam, adeoque & Planetarum comites redire viam debuere. Atque hæc quidem generatim ſolum attingo, non diſtinctius, & minutatim conſidero. Cæterum revera Solem curſum mutaſſe, multis conficio, tum quia id Iſaias, & Jeſus Sirach (*a*) divinis litteris prodiderunt, tum quia ſententiam hanc plerique Patres, ſacrique Interpretes ſuo calculo comprobarunt, poſtremo denique, quia Babyloniis etiam aſtronomiæ peritia perilluſtribus animadverſa res eſt. Quo certe fit, ut Spinozæ impudentiam mirari ſatis non poſſim, illos veluti ſimplices deridentis, qui hanc, ut vocat, de Sole retrogrado fabellam crediderint. O hominem ſpurciſſimum, tantumque in deſpiciendis viris optimis æque, ac doctiſſimis ineptiſſime eloquentem!

57. Sed agam liberaliter cum Spinoza. Eſto una Solis umbra in horologio Achaz iter retro converterit. Is nihil proficiet. Vel ille enim egregius fabularum Architectus Peyrerius nobiliſſimum hic agnovit prodigium (*b*). Parhelium, inquit Spinoza, ſeu nubes e Solis regione poſita ita exceptos luminis radios in ſtylum horologii detorquebat, ut umbra lineis decem de loco receſſerit; res pro miraculo habita, quod nemo fortaſſe, ne ſomniando quidem, de Parheliis cogitaſſet (*c*). Audiſti Prophetam Baal; paucis, ſi fieri poteſt, reſpondeamus. I. Umbræ reditus in ſignum contigit, quo certior

H Eze-

(*a*) Prior. cap. 38. alter. Eccleſ. cap. 48. v. 26.
(*b*) Syſt. Præadam. par. 1. cap. 4. (*c*) Loco cit. cap. 2.
13 Sol ne juxta Copernicum, an Tellus juxta Ptolomæum in medio Mundo conſiſtat, hic vero non diſputo. Etſi enim mihi, ut ingenue fatear, Copernicana probetur hypotheſis, ad rem tamen præſentem quod attinet, perinde eſt, ſive Solem, ſive Tellurem moveri intelligas. Eadem ſemper in utraque ſententia miracula quoad ſubſtantiam locum habent. Porro ſi quæ in toto Opuſculo fortaſſis occurrerint, quæ Copernicanam aliqua ex parte ſpirare ſententiam videantur, ut hypothetice accipias, etiam, atque etiam te monitum velim.

Ezechias fieret de recuperanda ſanitate, atque is ſignum popoſcit, ſeu potius portentum, quod præter naturæ leges, ordinem, conſuetudinem ederetur. II. Iſaias eventum illum prædixit, prædixit autem phænomeni rationem, modum, quantitatem. Quis autem ſolo naturæ lumine futuram aeris conſtitutionem divinet, nec divinet ſolum, ſed omnes etiam circumſtantias tam diſtincte, & enucleate prænunciet? At prophetæ, reponit Spinoza (a), phantaſiæ, vel atræ bilis vi prædicebant futura. O dictum petulantiſſime! Mirum nihilominus, ut mittam alia, id capitis, corporiſque intemperiem, aut morbum efficere, quod in ſano corpore ſaniſſimus animus præſtare non valeat. Sed pergamus porro. III. Unde enim Spinoza didicit, Iſaiæ tempore neminem adhuc de Parheliis cogitaſſe? Ariſtoteles certe ſua memoria de Parheliis, veluti de re cognita, mentionem injecit, adeoque poſſet aliquis inde uſque repetens Parheliorum cognitionem ad Iſajæ tempora continuare. IV. Quod rem penitus conficit, vir divinus ægrotanti Regi optionem dederat, progredi ne umbram mallet, an regredi. Juxta commentum vero hominis Parhelium, ſeu nubem ita comparatam eſſe oportebat, ut umbram poſſet in duas, contrariaſque partes protrudere, quo nihil ineptius, ab omnique ratione magis alienum. V. Nec minus illuſtre in ipſa temporis circumſtantia prodigium cum Auguſtino Calmetio deprehendo. Spinozianum enim Parhelium ad punctum temporis, quo Iſaias divino Numini ſupplicabat, adventum ſuum procraſtinavit. Quid vero ſi vir ſanctiſſimus aut antevertiſſet, aut preces ſuas in aliud tempus diſtuliſſet?

58. Reliquum eſt, ut Spinoziſtæ ad aliam refractionem, quam radii lucis propter aerem craſſiorem ſubiverint, tanquam ad aram, confugiant. Exemplum proferunt, & triumphant. Anno, ajunt, 1703. die Junii ſeptimo in Metenſi Cœleſtinorum Cœnobio, cui præerat Romualdus, in ipſo meridiei articulo umbram in Solari horologio verſus ortum deflectente a meridiana linea ad horam uſque 10. $\frac{1}{2}$ retro commeaſſe, ac rurſus deinde ad horam 12. ſenſim proceſſiſſe præter omnem opinionem, & ſpem tum Romualdus Præfectus, tum Alexius, & Lucianus ex eadem Familia non ſine admiratione obſervarunt. Rem publicis monumentis, & litteris con-

(a) Ibid. cap. 2.

conſignavit Parentius Academiæ olim Paris. Sodalis in Diſquiſit. Mathem. & Phyſ. quæ Lutetiæ Pariſiorum an. 1705 in lucem prodiere, phænomenique præterea Acta quoque ejuſdem Acad. an. ſi probe teneo, 1703. meminere. Ego vero non abnuo, neque id contigiſse ullo modo diffiteor, etſi noverim, Carolum Taglinum (*a*) de hac hiſtoria plurimum dubitaſse. Effectum tamen ejuſmodi & ego alias, &, præter Taglinum, Ludovicus Philippus Thumiggius in Libro, quem *Meletemata* inſcripſit, ex receptis Dioptricæ Legibus pulcherrime ediſſerit [14]. At ex argumentis, quæ ſuperiori loco concluſimus, ac præſertim ex 1. 4. & 5. luculentiſſime apparet, Solis umbram in Achaziano horologio non niſi divinitus regreſſam eſſe. Hoc paucis addo, ex ſpatii quantitate, quod umbra confecit, aperte etiam a Phyſicis deduci poſſe, umbræ reditum egregio prorſus miraculo acceptum referri oportere.

59. Inſtitutus rerum ordo requireret, ut hic loci edita a viris ſanctiſſimis Elia, & Eliſæo expenderemus prodigia, eademque in bono adverſus Spinozam lumine collocaremus. Quia vero celerius mea feſtinare debet oratio, quam a principio cogitaſſem, venio ad Chriſti Servatoris noſtri miracula, in tantaque argumenti amplitudine duo mihi, vel tria delibaſſe, & raptim quidem, ſufficiet, ut fidem liberem, quam obligavi. Actutum interpretanda nobis occurrit repentina aquæ in vinum converſio, in vinum porro illud tum optimum, tum præſtantiſſimum, quo nihil gratius, neque jucundius juxta Chryſoſtomum, Theophylactum, Euthymium a Calmetio (*b*)

 lau-

(*a*) Lib. 1. de Aere cap. 8. (*b*) Comment. in cap. 2. Joan.

14 Res igitur tenuiſſimis vaporibus per altiora Atmoſphæræ loca diffuſis tribuenda eſt. Eo die ventus *Auſtralis* flabat, qui magnam vaporum copiam ſurſum extulerat, atque coegerat, ut aer majorem ſolito denſitatem acquireret. In hos ergo vapores cum Solis radii ad horologii ſtylum directi incidiſſent, refracti neceſſario ſunt, refractionéque conſtanti, ac perpetua fieri debuit, ut ſenſim ſtyli umbra regrederetur. Vapores autem genuinam fuiſſe regredientis umbræ cauſſam, egregio ſunt argumento nubeculæ, quas & ventus advexit, & quarum deinde una Solis diſcum ad brevem horam inobſcuravit. Animadvertit enim Præſes Romualdus, nubeculas Solem prætervectas nullam ſtyli umbræ mutationem attuliſſe. Ex quo relinquitur, inſolentis cauſſam phænomeni diſſeminatis per Atmoſphæram vaporibus eſſe adſcribendam. Nam frigus phænomeni cauſſa cenſeri non poteſt, cum per id temporis ferveret æſtus, & calidiſſimus a meridie ventus flaret. Effectum ergo qua ratione, & via docui, veriſimillime explicandum putaverim.

laudatos, antea homines guſtaviſſent. *Hoc fecit initium ſignorum Jeſus in Cana Galilææ, & manifeſtavit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli ejus* (*a*). Exinde vero perſpicue innoteſcit, quo tandem loco, vel pretio haberi debeat Liber de Salvatoris infantia, ubi traditur, Chriſtum in puerili adhuc ætate publice miracula edidiſse. Sed nolo a propoſito digredi, cum præſertim rem BENEDICTUS XIV. in Libro, quem ſæpe citavi, magna eruditionis copia perſequatur. Ergo Dei Filio imperante, pueri hydrias aqua implevere, ne quis ſcilicet aut advectum aliunde vinum temere ſuſpicetur, aut dolos neſcio quos, fraudes, præſtigias comminiſcatur. Præclare id obſervatum Chryſoſtomo. Vix aqua in vaſa iniecta eſt, cum ecce improviſo, momentoque temporis in vinum abit. Mutationis probatiſſimos teſtes proferimus, Magiſtrum Triclinii, pueros, Chriſti diſcipulos, convivas omnes; ſenſus præterea, nempe odorationes, ſapores, oculos, tactiones. Nihil teſtatius, nec vero illuſtrius relinqui poteſt. Sed nec quidquam a pueris aquæ permixtum eſt: niſi igitur in mixtionis doctrina plane cæcutias, vides, cauſsam fuiſse nullam, quamobrem aqua in vinum & repente, & ſola vi naturæ faceſseret. Nec vero ex legibus motuum ullo mentis conatu intelligitur, aquam juſſu alterius in vas iniectam vini naturam, & indolem induere repente poſſe. Id effundere, argumentum eſſet hominis non dicam in phyſicis imperiti, vel hoſpitis, ſed hominis certe quidem, qui Medico potius, quam monitore indigeret. Suſpicari ad extremum non potes, aquam ſaporem vini contraxiſſe ex ſuperſtitibus vini particulis antea in hydriis, ſeu vaſis repoſiti. Vaſa enim erant puriſſima, & ſoli capiendæ aquæ, qua ſæpe Judæi lotionis cauſſa utebantur, deſtinata: quocirca a Græco vocabulo ὕδωρ, latine *aqua* hydriæ vocabantur. *Erant autem ibi*, inquit Joannes (*b*), *lapideæ hydriæ ſex, poſitæ ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ metretas binas, vel ternas*. Eodem accedit, quod cum ſingulæ metretæ 80. ſaltem aquæ pondo continerent, particulæ vini vaſorum lateribus adhærentes non potuiſſent tam magnæ aquæ copiæ vini in primis optimi, planeque ſuaviſſimi ſaporem ingignere. Aquæ igitur in vinum mutatio ſpectat ad miraculorum familiam, neque
id

(*a*) Joan. cap. 2. v. 11. (*b*) Ibid.

id juxta populi opinionem, vel captum, ſed quo hercle ſenſu ſuperius (§. 4.) miraculorum naturam accepimus.

60. Dicamus de Lazaro, quem præter cæteros, Chriſtus O. M. quatriduo poſt a mortuis excitavit. Prodigia ejuſmodi non poſſe a cauſſis naturalibus proficiſci, Spinozam habeo confitentem. Tria ergo, oportet, conficiam, reapſe Lazarum mortem obiiſſe, de ejus ad vitam reditu certo conſtare, poſtremo vere illum, non ſpecie rediiſſe. Prius quam quod maxime ratum eſt, certum, perſpicuum. Totius enim corporis frigus, pondus, color, pulſus in arteriis, reſpirationis, motuſque omnis ceſſatio, atque in primis ipſa Chriſti teſtificatio (*a*) oppido locupletiſſima, tum fœtor teterrimus, quem Lazarus exhalabat, quatuor denique dierum intervallum, poſtquam exanimatus conciderat, nullum penitus de hominis obitu dubitandi locum relinquunt. Unde hic ſupervacaneum eſt ad argumenti vim enervandam eorum exempla producere, qui vel ſyncope, vel lipothymia, vel aſphyxia, aut aliis id genus morbis quandoque etſi vivi, ſimiles tamen mortuis concidiſſe leguntur, ſepulturæ etiam ea de cauſſa nonnunquam mandati. Adeundus Cardinalis perdoctus Lambertinus citato loco par. 1. cap. 21. & Conſtantinus Grimaldus in opuſculo de tribus Magiis nuperrime Neapoli edito. Porro tanti teſtes prodigii extitere tum plurimi, qui in Marthæ, Mariæque ædes convenerant, tum alii complures, *quorum multi*, ait Cyrillus Alexandrinus, *rei novitate, & miraculo victi crediderunt, alii vero livore impulſi occaſionem inde ſumpſerunt patrandi ea, quæ invidis mos eſt, principibuſque, quod factum erat, retulerunt* (*b*); ut proinde vix ullum divini Numinis ſignum illuſtriori teſtium auctoritate, ac pondere firmari poſſe videatur. Enimvero fingere Lazarum ſpecie tenus, vel apparenter, ut ajunt, inter vivos rediiſſe, eſt hoc litem producere, non tenere victoriam. Nam non Chriſtus ipſe, ſed ejus juſſu Judæi lapidem e ſepulchro ſuſtulerunt, & Lazarum a vinculis, quibus adſtrictus erat, jam redivivum laxarunt. Scite Joannes Chryſoſtomus. *Lazarum Chriſtus juſſit ſolvi, ut tangentes, & propius facti noſcerent, vere reſurrexiſſe* (*c*); ac rurſus; *ne putarent homines, phantaſma eſſe factum, quia mor-*

(*a*) Joan. cap. 11. v. 14. (*b*) Lib. 8. in Joan. pag. 691. tom. 4.
(*c*) Homil. 63. in Joann.

mortuus reſurrexit (locus aureus eſt Auguſtini), *unus fuit ex recumbentibus*, *vivebat*, *loquebatur*, *epulabatur*, *veritas oſtendebatur*, *infidelitas Judæorum confundebatur* (*a*). Quæ cum ſint, & negare Spinoza nequit, reipſa Lazarum fuiſſe a Chriſto inaudito ante id temporis prodigio vitæ quatriduo poſt reſtitutum, & merito Patavii anno 1316. publica auctoritate igne cremati ſunt Petri Aponii cineres, quod tanti miraculi imminuere, atque elevare vim ſtuduiſſet.

61. Neſcius, quo ſe vertat Spinoza, caput ſcalpit, & ungues rodit; mox audaciſſime, impoſſibile eſt, clamat intenta voce, defunctorum corpora ad vitam revocari. At id potuit Philoſophus, qui acutus videri vult, cum animo ſuo cogitare? Fieri igitur nequit, ut mens, quæ ſemel a vinculis corporis ſoluta eſt, illi rurſus adhæreat? Verum cum hoc non repugnet, ipſo annuente Spinoza, humanos animos corpori uniri, neque illud repugnabit, eoſdem infinities de ſuis corporibus egredi, & rurſus cum his infinities copulari. Poteſt autem in actum Deus perducere, quidquid repugnantiæ interiori non ſubeſt; qui igitur repugnabit, homines, qui e vivis exceſſerint, a mortuis divina vi, atque imperio excitari? Sed hæc, pergit ille, percipi animo, & comprehendi non poſſunt. Papæ! Quaſi ſcilicet bonus Philoſophus probe animo comprehendat, & teneat, qui fiat, ut latus ſit incommenſurabile quadrati diametro, ut in Hyperbola, cæteriſque lineis curvis Aſymptoti propius ſemper, ac propius ad curvas quæque ſuas accedant, quin tamen illas contingant, ut denique æquilatera Hyperbola circum ſuam Aſymptotum revoluta corpus ſolidum gignat longitudinis infinitæ, idemque tamen cylindro undequaque finito exæquetur. Nihilominus iſtiuſmodi, atque alia id genus plura, quia firmo ſtant talo certa ab Euclide, Apollonio Pergæo, Torricellio argumentatione munita, etſi omnem imaginationis captum excedant, haud equidem Spinoza, niſi perridiculus eſſe velit, in quæſtionem vocaverit. Quare etſi percipi, & comprehendi non poſſet, qua demum ratione, vel lege mortuorum corpora juſſu alterius reviviſcant, ac rurſus priſtina vitæ munia obeant, quin tamen id fieri queat, effrænis eſſet impudentiæ dubitare. *Quam bellum eſt*, peroraret hic appoſite Cice-

(*a*) Tract. 1. in Joan. num. 5.

Digitized by Google

Cicero, *velle confiteri potius neſcire quod neſcias, quam iſta effutientem nauſeare, atque ipſum ſibi diſplicere* (*a*)!

62. Poſitis his autem initiis, cauſſam non video, cur non & illud ſibi facile Spinoza perſuadeat, Chriſtum triduo poſt, quam Cruci affixus obierat, revixiſſe. Ac miraculum id ſane videri debet longe nobiliſſimum, Dei Filium ſua ſeipſum vi a mortuis excitaſſe; ſed tamen exploratiſſimum eſt, & firmiſſimo tum diſcipulorum, tum totius Chriſtiani orbis conſenſu mirifice comprobatum. Præſtabit ea ſuper re divinum Auguſtini locum (*b*) perlegere. Qui vero religionis noſtræ vim teneat, is manifeſtiſſime intelliget, Apoſtolos Chriſti diſcipulos mentiri in conſcribenda hiſtoria nec voluiſſe, nec ſane potuiſſe, qui præterea innumera edidere prodigia, ut ejus ad vitam reditum extra omnem dubitationis aleam collocarent. Sed egregie poſt veteres Patres verſavere argumentum ejuſmodi nuperrime Antonius Genuenſis Metaph. par. 3. propoſ. 35. &, ex quo ille profecit, Humfredus Dicton, qui Chriſtianæ religionis veritatem, ac vim ex Jeſu Chriſti Reſurrectione geometrica ratione, & via demonſtravit. Itaque Spinozæ interrogatio Epiſt. 23. ad Henricum Holdenburgium ſciſcitantis, cur Chriſtus Jeroſolymitano Senatui, hoſtibuſque ſe ſuis videndum redivivum non dederit, ineptias olet, antiquitatem, malitiam. Ineptias, quia dedecet homines in Dei conſilia, quæ infinita, ac præſtantiſſima eſſe poſſunt, arroganter inquirere: antiquitatem, quia crambe a Celſo cocta recoquitur, de qua multo pridem Origenes (*c*); malitiam denique olet, quia Chriſtus ſuis frequenter redivivus apparùit, ſeque eorum Præceptorem eſſe, ac Magiſtrum omni argumentorum genere confirmavit. Unum addam, quo plenius Spinoziana proculcetur ſuperbia, præclarum ſcilicet Joſephi Hebræi teſtimonium de Chriſto affirmantis, quod *apparuit diſcipulis tertio die vivens, juxta quod divini prophetæ hæc, atque alia mille admiratione digna de illo prædixerunt* (*d*).

63. Ad Chriſti Præceptoris exemplum, qui ad vitam refloruit immortalem, in Mundi diſſolutione, & interitu omnes etiam homines iidem numero, in eodemque omnino corpore, quo olim induti fuerint, revocabuntur ad vitam, *& procedent*,

(*a*) De Nat. Deor. lib. 2. cap. 8. (*b*) Lib. 22. de Civit. Dei cap. 25.
(*c*) Lib. 2. cont. Celſum. (*d*) Antiq. lib. 18. cap. 4.

dent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala in reſurrectionem judicii (a). Dogma hoc, cui, veluti fundamento, tota nixa eſt, atque inædificata religio, non defuere jam inde a vetuſtis temporibus male feriati homines, qui varia ratione, & via evertendum ſuſceperint. Nam Sadducæi, Hymenæus poſtea, & Philetus, quos Paulus in altera ad Timotheum epiſtola commemorat, aliique plurimi apud Voſſium (*b*) humana corpora penitus reſtitutum iri negarunt. Eutychiani vero, Bardeſaniſtæ, & gregales Origenis etſi corporum reſurrectionem non tollerent, non tamen carnem hanc, ſed aereum, vel alterius naturæ corpus induendum eſſe ab hominibus affirmabant. Hujuſmodi errores antiquorum Theologorum permulti, Tertullianus præſertim, & Auguſtinus prolixe refutaverant, cum ecce noſtra fere memoria Thomas Burnetus, conſcripto libro de Statu Mortuorum, & Reſurg. obſoletam Origeniſtarum ſententiam a cineribus exſuſcitavit, niſi quod errores novis erroribus cumulans reſurrectionem bipartiit. Hominem, qui audaciſſime ſapientiſſimum de noſtris virum Auguſtinum irriſit, ejuſque ſuper hoc argumento doctrinam ſuperbius vellicavit, nobis aggredi eſt animus, ſuiſque præſertim armis conficere, atque ita quidem, ut temeritatis illum ſuæ fortaſſe debeat pœnitere [15]. Quare oſtendemus, futurum mortuorum omnium ad vitam reditum, qualem hoc loco deſcripſimus, firmiſſimis divinorum librorum oraculis corroborari; tum dogma id genus nec Philoſophiæ, ut fingit Burnetus, nec vero rationis lumini opponi; poſtremo ipſam rationem, ſi rem penitius ſcrutari velimus, ei potius Catholico dogmati non infeliciter prælucere.

64. Sed

(*a*) Joan. cap. 5. v. 29. (*b*) Diſput. 12. Th. 7. num. 3.

15 Præcipuum Burneti argumentum hinc ducitur, quod penitus *impoſſibile* videatur, ut iidem homines iiſdem inſtructi corporibus reviviſcant. Sed de ejus levitate, atque inconſtantia dicere longum eſt. Ut radicitus concidat, ſufficit, in quo hominis, ut ajunt, *identitas* poſita ſit, declarare. Sita eſt autem non in eodem partium corporis numero (compertum quippe eſt, corporis partes continenter mutari), ſed in continuata ejuſdem vitæ communicatione, a peculiari, & certa quadam textura corporis, conformationeque pendentis, de qua vita variæ, ac diverſæ materiei particulæ ſucceſſive participant. Si a noſtris Burneti animus refugit, ea de re vel ipſum adire poterit Lockium (de Intel. Humano lib. 2. cap. 27.), Anglum illum, ejuſdemque inſuper factionis. Cum Regius Vates e. g. natu ſenior corpus ſuum

pœnis

64. Sed propius ad Spinozam, ne cui fortaſſe longius de curſu digredi videamur. Spinozæ ſyſtema tum ea, quæ hactenus perſecuti ſumus, tum plurima, quæ, moriente Chriſto Servatore noſtro, edita fuere miracula, radicitus labefactant. Sed hic, ne infiniti ſimus, breviter tantum inquiremus in tenebras, quæ terram per id temporis trium horarum ſpatio occuparunt. Qua quidem in re etſi olim Origenes tract. 35. in cap. 27. Matthæi Eclipſim illam, vel tenebras ad ſolam Judæam, vel Palæſtinam retulerit, in ejuſdemque ſententiam libenter deinde conceſſerint Eraſmus Roterodamus, Voſſius, Maldonatus, recentique memoria Hyacinthus Serry, eximius ex Dominicana Sodalitate Theologus, nos tamen graviſſimis argumentorum momentis impellimur, ut eas, de quibus agimus, tenebras toti huic terrarum Hemiſphærio communes fuiſſe exiſtimemus. Nam ſane mirificus trium Evangeliſtarum conſenſus univerſam terram diſerte, ac rotunde nominantium, communis propemodum veterum Eccleſiæ Patrum in doctrinam hanc conſpiratio, ipſa portenti excellentia, ac magnitudo, bonæ denique conjecturæ, Solis lumen ubique plane locorum defeciſſe commonſtrant. Accedit celebre Phlegontis Hadriani Imperatoris Liberti teſtimonium, ubi de hac una defectione Solis fieri mentionem, pluribus, firmiſſimiſſimiſque rationibus innoteſcit. Quid enim innumeros, eruditiſſimoſque Theologos proferam, Melchiorem Canum, Danielem Huetium, Schelſtratium, Tillemontium, Natalem Alexandrum, Bertium, alioſque & multitudine plurimos, & doctrina, atque auctoritate graviſſimos, qui eandem nobiſcum complexi ſunt, tutatique ſententiam? Quæ ſi vera ſit, quemadmodum certe ſimillima vero eſt, defectioni illi Solis, quæ

pœnis piacularibus aſflictabat, erratorum a Deo ſuorum veniam impetraturus, non aliud, ac diverſum, ſed corpus plane illud, quod culpæ, ac ſceleris participes fuerat, puniebat; idque ea ſane de cauſſa, quod ſenex Rex eodem adhuc inſtrueretur corpore, quod in juvenili ætate geſſiſſet. Davidis tamen corpus plurimas, quoad partes materiæ, mutationes ſubierat. His curſim explicatis, ſuperior illa Burneti ratio facillime refutatur. Cætera vero hominis argumenta vix ipſis in Philoſophia, atque Theologia tironibus difficultatem injiciunt. Conſulendi de noſtris, præter veteres, Auguſtinus Calmetius, ac præſertim Joannes Lamius Diſſert. de Reſurrect. de Heterodoxis vero Blacmorius in Specimine de Provid. ac de poſſibil. phyſica Reſurrect. quod prodiit Hagæ Comitum an. 1719. & Bernardus Nievventitius de Exiſt. Dei lib. 3. cap. 5. aliique. Nos ad exitum properamus.

Chriſti prævertit obitum, facere nullo modo poſſumus, quin ſingularis prodigii gloriam concedamus, quamcumque demum Spinoza explicandæ rei rationem iniverit.

65. Sed eſto hæ tenebræ ſolam Judææ regionem obſcuraverint; nulla tamen naturali cauſſa, vel vi citra multiplex, variumque prodigium effici potuere. Principio cum Luna, Dei Filio de Cruce pendente, in regione Soli oppoſita verſaretur, tenebræ hercle ab uſitata, naturalique Solis Eclipſi non duxerunt originem. Itaque D. Thomas, atque Ricciolus, qui tenebras in Chriſti morte exortas in portentoſum Lunæ interpoſitum Solem inter, ac terram refundunt, plura in uno agnovere miracula; ille ſcilicet quinque (*a*), hic prodigia decem recenſuit (*b*). Spinoza igitur obſcurationem ejuſmodi, ne cauſſa pueriliter excidat, Lunæ interpoſitu non explicabit. At neque interjectu Veneris defeciſſe Sol dici poteſt, quod umbræ conus projectus a Venere multo eſſe brevior oſtendadatur, quam ut terram attingat, ac tenebris circumfundat. Etenim ex Euclidis doctrina axes conorum ſimilium eandem inter ſe habent, quam diametri, rationem; ergo cum juxta Keillii (*c*) calculum diameter terræ ſit ad diametrum Veneris in ratione 9: 12. umbroſus autem terræ conus longiſſime a Sole diſtantis, eodem docente Keillio (*d*), 217. ſemidiametros terreſtres contineat, ſi regula aurea ineatur, ac fiat 9: 12: = 217: x, deprehendetur x, hoc eſt umbroſum Veneris conum definiri ſemidiametris 280. propemodum. Enimvero Veneris a Tellure diſtantia, atque illa quidem breviſſima, 6000. circiter, uti ex Caſſino norunt Aſtronomi, ſemidiametros terreſtres complectitur; in umbram igitur Veneris terra nequit incurrere. Q. E. D. At neque erat, cur calculo uteremur. Nam ut prætercam, Eclipſim illam & totalem, quam vocant, & cum mora trium horarum fuiſſe, dum Venus in nodis habitat, nulla accidit in Sole defectio, ſed tantum veluti quædam nigra macula Solis diſco inſidere conſpicitur, ut certe anno 1761. eventurum eſſe intelligimus.

66. Multo minus a Mercurio Solem inter, Lunamque verſante craſſiſſimæ eædem tenebræ repetendæ. Etſi enim reliqua taceam, tamen longiori adhuc, quam Venus, abeſt a nobis Mer-

(*a*) Par.3. quæſt.44. art.2. (*b*) Almag. Vet. & Nov. lib.5. cap.18. §.59.
(*c*) Lect. 26. in ver. Aſtron. (*d*) Ibid. Lect. 12.

Mercurius intervallo, ejuſque diameter longitudine tum a Veneris, tum a terræ diametro multum ſuperatur. Quia vero a Cometis quærere ſibi præſidium Spinoza non poteſt, unum ſupereſt, ut rem vel denſioribus maculis, quæ faciem Solis obduxerint, vel coagmentatis in aere nubibus adſcribendam exiſtimet. At in primis ſi macularum opem implorat, is fateri cogitur, earum magnitudinem Solis fere magnitudinem exæquaſſe, magnamque idcirco hujus ſideris portionem in fumos, atque caliginem abiiſſe; quod ſane ab omni prorſus veriſimilitudine abhorret. Deinde cum maculæ, Galilæo præſertim, & Wolfio teſtificantibus, paullatim coeant, atque evaneſcant, tenebræ autem longe, lateque, morituro Chriſto, diffuſæ ad tres tantum horas duraverint, momentoque idcirco temporis', aut ſaltem quam celerrime & concreverint, & evanuerint, profecto in Solis maculas referri non poſſunt. Quod ſi nihilominus eaſdem maculas cauſſari velis, diu non repugnabo; illuſtre tamen quoad rationem, & modum contigiſse miraculum (§. 8.) tute ipſe nobiſcum convenias neceſſe eſt. In eandem fere ſententiam de nubibus philoſophandum.

67. Interim veterum Theologorum permulti adſpectum Solis ſubductum hominibus cenſuere, quod is radios ſuos, ac lucem quaſi indignabundus retinuit. *Sol conditorem ſuum in corpore injuria, atque contumelia affecto ſuſtinentem cernens radios ſuos contraxit, & terram tenebris obſcuravit*, locus eſt B. Athanaſii in epiſt. ad Epictetum. Quam interpretationem ſuo deinde confirmavere ſuffragio viri ſanctiſſimi Gregorius Nazianzenus, Cyrillus Alexandrinus, Hilarius, Hieronymus, cæteri, celeberrimo, opinor, adducti Joëlis oraculo: *Sol & Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum* (a). In ea vero ſententia præclariſſimum debuiſſe edi miraculum, non eſt quod pluribus demonſtremus.

68. Atque hæc ſummatim adverſus Benedictum Spinozam, quantum libelli commiſerunt anguſtiæ, de miraculis dicta ſunto [16]. Anno 1727. Thomas Woolſtonus, natione Anglus,

(a) Cap. 2. v. 10.

16 *Operæ pretium faceret qui . . . . ex ſolidis Phyſices principiis demonſtraret, miraculorum in Scriptura Sacra relatorum cauſſas naturales ſufficientes defeciſſe*, ut ſcilicet divinorum Librorum auctoritatem, ac vim contra impios, nefarioſque homines tueatur. Wolfius Coſmol. Not. ad §. 520.

Quor-

glus, Sodalis olim in Sidnæo Cantabrigienſis Academiæ Collegio nova ratione, & via effecta a Chriſto, legatiſque ejus prodigia conatus eſt elevare. Vulgato enim Londini opuſculo, impiiſſime æque, ac inſcitiſſime docuit, nulla neque Chriſtum, neque diſcipulos miracula edidiſſe, morbos tantum, ægritudineſque animi curaviſſe; id autem ſacros Scriptores vocabulis petitis a corpore allegorice narraviſſe. Vera, pergit, miracula ad corpus ſpectantia in alterum Chriſti adventum opportunius reſervantur. Propoſitum nobis non eſt haſce putidas pellere Theologi delirantis ineptias, quem de Anglis hominibus tum Stackouſe in Opere *Le ſens Litteral de l'Ecriture S.* tum Pearcius Londinenſis in S. Martini de Campis Miniſter, & Curio viriliter confutarunt, & cujus præterea doctrina ex ipſis, quibus mirifice abutitur, Patrum locis, ac teſtimoniis, tota ſtatim a fundamentis evertitur. Id unum diſſimulare non poſſum, turpiter ſecum ipſum pugnare plènis voluminibus Wool-

Quorſum hæc? Ne quis ſcilicet, quod ab initio attigi, præpropere fortaſſe exiſtimet, me crambem coctam recoquendam proponere. Dixi autem *proponere*, ut alteram illam in Poetica Horatii Arte nonnullorum reprehenſionem effugiam:

Quid tanto tulit hic dignum promiſſor hiatu?

Ego enim etſi Spinozæ ſyſtema confutandum ſuſceperim, & in ſingulas ejus partes, quoad inſtituti brevitas paſſa eſt, univerſe ſaltem nihil videar inquiſiviſſe; nihilominus non ſolum plurima, ut tute ſenties, prætermiſi ſilentio, ſed ſæpe etiam ad fontem potius intendi digitum, quam rem perfeci; opus vero abſolvi nullum, operis tantum, cujus ſpeciem in animo gerimus, veluti lineamenta paullo diſtinctius, atque abundantius adumbravi. In hoc igitur ſtudiorum noſtrorum ſpecimine, quod, litterario exeunte anno, de more edidimus, vides aliquam quaſi formam, unde quale futurum ſit opus perſpicias, quod poſſe confici haud prorſus diffiderem, ſi id demum conſilium meum viris bonis, & doctis non omnino improbari intellexero. Cæterum ſalſo illo Horatii monito (Epiſt. Lib. 1. epiſt. 1.) me conſolabor.

Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus:
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi:
Nec quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodoſa corpus nolis prohibere chiragra;
Eſt aliquid prodire tenus, ſi non datur ultra.

Hæc ſcribebam anno 1752. Nunc Diſſertationem cum viderim aliquo favore hominum exceptam, & amatores frequentes mei, exemplaribus jam diſtractis, ſtudioſe a me expetiverint, conſtitutum habeo fidem præſtitam liberare. Eandem igitur in præſentia auctiorem in vulgus manare ſino; proximo autem anno primum de miraculis adverſus Spinozam volumen, ſi quidem abs rebus meis tantum mihi vacaverit, in lucem emittam.

Digitized by Google

Woolſtonum, qui cum in divinis Evangeliis, & Lucæ Actis veram de Chriſto, ejuſque diſcipulis contineri hiſtoriam fateatur, aperta deinde vi totius hiſtoriæ ſeriem ad perpetuas, atque continuatas allegorias detorqueat. Sed bene habet. Edmundus Londinenſis Antiſtes tam monſtroſa doctrina permotus hominem e Collegio expulit, Senatus ad ignem damnavit; is vero uti mortem, ac pœnam effugeret, minis, ſupplicioque perterritus, profectus ad Batavos a Chriſtianiſmo defecit, ſcelusque novo ſcelere cumulans ad Judæorum partes, atque impiam factionem deſperanter tranſivit (a).

(a) Tom. 9. Act. Erud. Lipſ. in ſuppl. an. 1729.

F I N I S.

MEN-

Digitized by Google

MENDORUM.		CORRECTIO.
Pag. *6.* lin.*19.*	Hac autem	Hæc autem
11. in Not. lin. 1.	Lebnitium	Leibnitium
18. in Not. lin. 18.	ſanctiſſimis	doctiſſimis
37. *ῥάσσων* lin. 25.		*ῥάων*
42. lin. 23. *poſt verba* B. Thomam		*adde* , veroſimilius
63. lin. 11. *poſt vocem* præſertim		*adde* , Scheinero
64. in Not. lin. 7. nihil		mihi

Leviora errata facile Lector benevolus emendabit.

MAG 2020525

Digitized by Google